

DE LICHTE VOORDE

PERIODIEK VAN DE
VERENIGING VOOR OUDHEIDKUNDE TE LICHTENVOORDE

No. 71
november 2016
ISSN: 0927-6688

Inhoud *De Lichte voorde* nummer 71

- 2 *Frits van Lochem*
Voorwoord
- 3 *Bennie Schilderink*
Emigratie naar Amerika in de negentiende eeuw
- 8 *Theo Withag*
De geschiedenis van het klooster Loreto en het Marianum
- 30 *Theo Withag*
Brieven van B&W Lichtenvoorde aan de jongens in Indië
- 33 *Arnold Pluimers*
Ontwikkelingen in de gemeente Lichtenvoorde vanaf 1851
Deel IV 1881-1890
- 50 *Frits van Lochem*
Korte verslagen
- 54 *Nic Adema*
Sinterklaas in Lichtenvoorde begin jaren '30
- 56 *Gerhard Eppingbroek*
Zoekplaatje

Bij de afbeelding op de voorkant

Het klooster Loreto, jarenlang een centrum voor onderwijs in de regio, is overgegaan in andere handen. De paters Maristen maakten plaats voor leden van de Koptisch Orthodoxe Kerk Nederland. In een uitgebreid artikel leest u meer over de geschiedenis van het klooster en zijn bewoners. (foto: Henk Hanselman)

Colofon

De Lichte voorde is een halfjaarlijkse uitgave van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde. De vereniging stelt zich ten doel het onderzoek naar de geschiedenis van de voormalige gemeente Lichtenvoorde in de breedste zin van het woord te stimuleren en te bevorderen.

Redactie: Nic Adema, Henk Hanselman, Frits van Lochem en Arnold Pluimers

Tekstcorrectie: Nic Adema en Antoon Driessen

Eindredactie en vormgeving: Henk Hanselman.

Druk: McWinDo's print- en copyservice, Lichtenvoorde

Adres redactie: info@oudheidkundelichtenvoorde.nl

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de auteur.

Voorwoord

Door Frits van Lochem, redactiecoördinator

Het is alweer najaar. Nog amper twee maanden en het jaar 2016 zit er al weer op. Voor u ligt onze nieuwe periodiek met een aantal uiteenlopende onderwerpen.

1. We openen met een artikel van Bennie Schilderink over de emigratie naar Amerika in de negentiende eeuw, en met name mensen uit onze streek. Afgelopen zomer was er in onze gemeente een bijeenkomst van hun nakomelingen.
2. De geschiedenis van het klooster Loreto en het Marianum door Theo Withag. Begin dit jaar namen de laatste bewoners afscheid van dit fraaie en markante complex na verkoop hiervan aan de Koptische kerk.
3. Brieven van het college van B&W van Lichtenvoorde aan de militairen die waren uitgezonden naar Nederlands-Indië in 1947, door Theo Withag.
4. Ontwikkelingen in de gemeente Lichtenvoorde vanaf 1851, nu deel 4, dat de periode 1881-1890 beschrijft, door Arnold Plumers.
5. Verslagen van dialezing 250 jaar Grens en de excursie naar Billerbeck.
6. Sinterklaas in Lichtenvoorde begin jaren 30 van de vorige eeuw, geschreven door Nic Adema.

Wij wensen u veel leesplezier !

Najaarslezing

Bijgaande treft u de uitnodiging aan voor onze najaarslezing op **woensdag 23 november a.s.** door historicus/archivaris Bennie te Vaarwerk over een markant keerpunt in de geschiedenis van Lichtenvoorde.

Cursus Paleografie

De gezamenlijke Oudheidkundige Verenigingen in Oost Gelre willen in 2017 bij voldoende belangstelling starten met een cursus Paleografie (Oud handschrift leren lezen).

Voor wie oude archiefstukken wil raadplegen is dit onmisbaar.

Daarom roepen wij belangstellenden op om zich aan te melden, zodat kan worden geïnventariseerd, of er voldoende kandidaten zijn voor zo'n cursus. Plaats (in onze gemeente) en data en ook de kosten zijn op dit moment nog niet bekend. Aanmelden kan tot 1 december a.s. via het e-mailadres: info@oudheidkundelichtenvoorde.nl

Boek

In het voorjaar van 2017 komt het boek *Boerderij-en Veldnamen in de voormalige gemeente Lichtenvoorde* uit. U ontvangt dat dan in plaats van het voorjaarsperiodiek.

Emigratie naar Amerika in de negentiende eeuw

Door Bennie Schilderink

Het zal rond 1980-1985 zijn geweest dat ik mij ging interesseren voor mijn familiegeschiedenis. Ik wist dat de familienaam al honderden jaren voorkwam in Vragender, dus het eerste onderzoek kon dicht bij huis plaatsvinden. Als je in de gemeentelijke archieven wilde kijken, kon dat nog op het gemeentehuis in Lichtenvoorde.

Ik was het bevolkingsregister van Vragender 1843-1850 aan het doorbladeren, toen ik op de bladzijde met gezinshoofd Berend Hendrik Schilderink de volgende notitie zag staan: vertrokken naar Amerika augustus 1847. Daar stond ik wel even van te kijken, want ik had binnen de familie nog nooit gehoord dat er familieleden naar Amerika waren vertrokken. Daar wilde ik meer van weten.

Op het gemeentehuis in Lichtenvoorde bladerde ik de bevolkingsregisters van Lichtenvoorde en de kerkdorpen door op zoek naar meer emigranten. Bij de uitschrijving uit het bevolkingsregister kwam ik opvallend vaak in de kolom "Vertrokken, wanneer en waarheen" de bestemming vrijstaat Ohio of Cincinnati tegen. Later werd het me duidelijk dat veel katholieken uit deze streek terecht waren gekomen in een grote Duitse gemeenschap die in Cincinnati in Ohio was ontstaan. Die emigratie vanuit Duitsland naar Amerika was al begonnen midden jaren 1830. Zie ook deze tabel uit het boek De landverhuizers van G.H. Ligterink.

BIJLAGE 8

TABEL II. Vergelijking emigratie Westfalen (per Kreis) – Gelderse Achterhoek (per gemeente)

Plaats	1830/32	1833/35	1836/38	1839/41	1842/44	1845/47	1848/50
Tecklenburg	114 4%	316 11%	718 23%	549 18%	367 12%	953 32%	330 (11%)
Warendorf	--	113 23%	164 34%	22 5%	11 2%	174 36%	139 (28%)
Burgsteinfurt	5 1%	96 12%	238 31%	81 10%	98 13%	253 33%	87 (1%)
Münster		54 14%	144 40%	19 5%	11 3%	132 37%	143 (40%)
Coesfeld	5 1%	5 1%	9 2%	11 3%	64 14%	358 79%	182 (40%)
Ahaus	--	--	18 1%	--	492 40%	753 59%	148 (12%)
Borken	--	--	--	--	502 53%	442 47%	43 (5%)
Aalten	--	16 5%	--	--	2 1%	327 94%	31 (9%)
Winterswijk	--	--	--	11 1%	54 6%	781 93%	164 (20%)
Eibergen	--	--	--	--	15 15%	84 85%	13 (13%)
Dinxperlo	--	--	1 1%	--	--	87 99%	--
Gendringen	--	--	--	--	--	49 100%	19 (40%)
Wisch	--	--	--	--	--	104 100%	6 (6%)
Lichtenvoorde	--	--	--	--	--	53 100%	30 (57%)
Neede	--	--	--	--	--	32 100%	32 (100%)
8 gemeenten		16 1%	1 --	11 1%	71 4,5%	1616 93,5%	295 18%

Berend Hendrik Schilderink, geboren op 30 november 1787, was in 1845 weduwnaar geworden en woonde destijds op 'de Hutte' in Vragender, een klein boerderijtje aan de rand van de heide. Het huidige adres is Meddoweseweg 5. Hij woonde er met vijf kinderen. De oudste was 31 jaar en de jongste was net 16 geworden. Ook de halfbroer van Berend Hendrik Schilderink maakte deel uit van het gezin. Hermanus Nijroller, geboren op 28

maart 1780 in Zieuwent, was met zijn moeder Geertruit te Roller in Vragender komen wonen, nadat zij als weduwe in 1783 met Henricus Schilderink was getrouwd. Tot nu toe heb ik Berend Hendrik Schilderink nog niet kunnen vinden op een passagierslijst van een emigrantenschip. Veel landverhuizers vertrokken vanuit Rotterdam, Amsterdam of gingen via Bremen of Bremerhaven naar de overkant van de oceaan.

Dit moet Berend Hendrik ongeveer gezien hebben toen hij eind 1847 aankwam in de haven Cincinnati. De foto is in 1848 gemaakt.

Als je in de jaren '80 wilde weten waar de emigranten terecht waren gekomen in Amerika, moest je contact zoeken met historische verenigingen en hopen dat die je konden helpen. Ik stuurde enkele brieven naar Amerika maar de respons was nihil en daarmee kwam voorlopig een einde aan mijn zoektocht naar de nazaten van Berend Hendrik en zijn kinderen.

Toen ik in het jaar 2000 een computer kocht en voor het eerst het internet kon afstruinen,

heb ik de zoektocht naar de emigranten weer opgepikt. En daarmee bleek het eigenlijk heel eenvoudig. Ik tikte in een zoekmachine de naam Schilderink in en toen kwamen er verwijzingen naar Schilderink in Cincinnati. Een goede bron om te zien waar personen gebleven zijn in Amerika zijn de tienjarige volkstellingen. In de volkstelling van 1850 kom ik Berend Hendrik Schilderink tegen in wijk 10 in Cincinnati in Ohio.

20	Bernhard Emering	34 M	↓	Laborer	Do
21	Bernhard Nensing	35 M	↓	Carpenter	Do
22	Henry Diermann	32 M	↓	none	Do
23	John Herman	25 M	↓	Locksmith	Do
24	Gerhard Graeter	36 M	↓	Laborer	Do
25	Ferdinand Nuwe	38 M	↓	Do	Do
26	Henry Platy	27 M	↓	Do	Do
27	Gerhard Frome	38 M	↓	Carpenter	Do
28	Mary Sunker	24 F			Do
29	164 John Henry Meyer	31 M	↓	Clerk	Do
30	Maria "	21 F			Do
31	Maria R. "	2 F			Ohio
32	Anna F. "	4 F			Ohio
33	165 Bernhard Schilderink	63 M	↓	none	Holland
34	Henry "	35 M	↓	Laborer	Do
35	Corina "	26 F			Germany
36	John "	19 M	↓	Tailor	Holland
37	Anton "	18 M	↓	Do	Do
38	Hermann Neuchler	70 M	↓	none	Do
39	Andrew-Bruckemittel	21 M	↓	Tailor	Germany
40	95 166 John C. Simon	40 M	↓	none	20,000 Do
41	Elizabeth "	41 F			Do
42	John "	15 M	↓	Clerk	Ohio

1850 census Cincinnati ward 10 page 20

Zijn zoon Hendriekus (Henry) woont bij hem in met zijn vrouw Gesina Hucks. Verder nog de beide jongste zonen Garrit Jan (John) en Antonij (Anton) en halfbroer Herman Nijroler, wiens naam door de volksteller opgeschreven was als Hermann Neurohler. Zoon Herman woont ook in Cincinnati. Hij is in 1849 getrouwd met Antonia Bonenkamp afkomstig uit Beltrum. Zij was in 1846 met de familie Hanselman naar Amerika vertrokken. Herman kreeg drie dochters. Kate trouwde met H. Zieverink, geboren in Groenlo en haar zus Elizabeth vond het geluk bij J.H. Klein Gunnewiek, geboren in Beltrum. Klein Gunnewiek werd later Gunnewick. De naam Gunnewick komt heden ten dage nog voor in Cincinnati. Berend Hendrik Schilderink is later ingetrokken bij zijn zoon Herman en heeft daar tot aan zijn dood in 1874 gewoond.

De grafsteen van Berend Hendrik is na meer dan 140 jaar nog steeds goed leesbaar op de begraafplaats Saint Joseph Cemetery in Cincinnati

Zoon Antonij trad in 1852 in het huwelijksbotje en hij kreeg ook drie dochters.

Zoon Garrit Jan (John) huwde in 1851 en kreeg vijf zonen en drie dochters. Een van zijn zonen trouwde met een dochter van Hudepohl en werd daardoor mede-eigenaar van de bierbrouwerij Hudepohl Brewing Company in Cincinnati. De brouwerij is in 1986 verkocht aan de Christian Moerlein Brewing Company. Het merk Hudepohl is bewaard gebleven en ooit wil ik nog eens een Hudepohl Pure Lager drinken.

Vier van de vijf kinderen die met Berend Hendrik in 1847 naar Cincinnati vertrokken, hebben we nu besproken. Dochter Aleida, geboren in 1818, was voor mij jarenlang onvindbaar in Amerika, want het probleem met het terugvinden van vrouwen in de Amerikaanse boeken is dat, zodra ze getrouwd zijn, hun meisjesnaam bijna niet meer gebruikt wordt. Er zijn vele message boards actief op het internet waarin mensen vragen kunnen stellen over hun voorouders en in een ervan kwam een vraag voorbij over Leida Schildering. Eindelijk na vijf jaar had ik haar gevonden in Amerika.

Wat is er met haar gebeurd? Zij is in 1849 in Cincinnati getrouwd met de weduwnaar Jacob Holweg. Jacob, geboren in 1813 te Lichtenvoorde in de Rentenierstraat, was in 1846 met vrouw Janna Coerhuis en kind naar Cincinnati vertrokken. Moeder en kind zijn op zee al of vrij snel na aankomst overleden.

Jacob Holweg en Aleida zijn niet in Cincinnati gebleven. In het voorjaar van 1856 is er een groep van 12 gezinnen onder leiding van pastoor John van Luytelaar via de Ohio rivier en de Mississippi vertrokken naar een onontgonnen gebied in de staat Missouri. Een broer van Jacob was er ook bij evenals J.G. Sonderen en J. Scharenborg met hun gezinnen. Het stadje dat ze er stichtten kreeg de naam Vinemount. Toen er in 1894 een postkantoor gebouwd

werd kwam men erachter dat er al een Vinemount bestond in Missouri. Toen werd de naam van het stadje veranderd in Leopold. Leopold was een hechte katholieke gemeenschap met gezinnen die hun oorsprong hadden in de Achterhoek, Noord-Brabant en Duitsland. Vanuit de Achterhoek zijn er rond 1880 nog emigranten naar Leopold afgereisd, onder anderen twee broers Hulshof uit Harreveld en het gezin Stoverink uit Lichtenvoorde-Bosch. Wil je stamboomonderzoek doen in Amerika dan kun je met een abonnement op een database heel veel info ophalen. Maar daar hangt wel een flink prijskaartje aan. Op een gegeven moment heb ik mijn abonnement op www.ancestry.com maar weer opgezegd.

Enkele jaren geleden vond ik op Facebook deze site: [History/Genealogy of Leopold, Bollinger County, MO](http://History/Genealogy%20of%20Leopold,%20Bollinger%20County,%20MO). Het is een openbare groep waarin veel foto's en berichten gedeeld worden. Twee jaar geleden is men vanuit de kerkgemeenschap Leopold begonnen met de voorbereidingen voor een reis naar Nederland en Duitsland. De groep wilde zien waar hun voorouders vandaan kwamen en heeft mij gevraagd hen in contact te brengen met hun verre familieleden uit deze omgeving. Op twee artikelen in de Elna en De Gelderlander werd gereageerd door nazaten van de families Ten Holder, Holweg en Garstenveld.

Een groep van 21 personen uit Leopold en omgeving heeft in juli een tiendaags bezoek gebracht aan Nederland en Duitsland. Op donderdag 15 juli waren ze bij kampeerboerderij Beusink en hebben daar kennis gemaakt met hun Achterhoekse bloedverwanten.

Het was een zeer geslaagde dag en het geeft toch een bijzonder gevoel van verbondenheid als je daar dan staat te praten met de achterachterkleindochter van Jacob Holweg en Aleida Schilderink.

Links vooraan op deze groepsfoto staat Helen Georger-Holweg.

Tot slot nog het volgende om aan te geven hoe groot de verbondenheid van Leopold met de Achterhoek nog is: een nicht van Helen is getrouwd met Vincent 'Peck' Eftink. Hij is een nazaat van Johannes Eeftink (op Old Ikink) uit Lievelede die in Amerika trouwde met Grada Garstenveld, ook uit Lievelede. De volgende generaties Eeftink (inmiddels Eftink

geworden) trouwen met resp. Scharenborg en Beussink. En de zuster van Vincent 'Peck' Eftink is getrouwd met George H. Hulshof, zoon van Jan Hendrik Hulshof die in 1881 naar Leopold gegaan was. Het is net (g)een 'klein Achterhoek' in Missouri.

Bronvermelding:

De foto's bij dit artikel zijn alle uit de collectie van de auteur.

De geschiedenis van het klooster Loreto en het Marianum

Door Theo Withag

Aan de Kloosterstraat in Lievelede, tussen de Lieveledebeek, de spoorweg en de Twenteroute ligt, vredig tussen enig groen, een door paters Maristen opgericht monumentaal gebouw, 'Huize Loreto', in de Lieveledse volksmond 'het klooster'.

1980 Lievelede Kloosterstraat. Huize Loreto

De herkomst van de naam Loreto wordt door de Maristen zelf als volgt beschreven: *“Loreto! Een vreemde naam. Het is die van een stadje in Midden Italië, dat zijn bekendheid als pelgrimsoord ontleent aan een huisje dat in een schitterende basiliek is geplaatst als een reusachtige relikwieschrijn. Volgens de legende zou het de woning zijn geweest van het heilig huisgezin van Nazareth, Jezus, Maria en Jozef. Dat huisje zou door de engelen vanuit Palestina naar het huidige Loreto zijn gevlogen, om het te onttrekken aan de Saracenen die het Heilige Land bezet hielden. Het klooster in Lievelede werd met die naam gedoopt, omdat het de rol overnam van een studiehuis in België dat de naam Nazareth droeg: een naam die de uitdrukking is van het ‘Leitbild’ van het leven der Maristen.”*

Aan de bouw van dit klooster gingen de nodige strubbelingen vooraf. Er waren meerdere partijen die de komst van de paters Maristen aangrepen om hun eigen plannen te kunnen verwezenlijken. Wij komen in het verloop van dit verhaal verschillende partijen tegen, die we voor een goed begrip navolgend even aan u voorstellen.

De eerste partij:

De katholieke Aarts diocesane Bond van Boeren en Tuinders, ofwel de ABTB. Deze landelijke organisatie, opgericht in 1917, had als doel het behartigen van de geestelijke en stoffelijke belangen van haar leden. Ze had overal plaatselijke afdelingen waarin de katholieke geestelijk adviseurs veel in de melk te brokkelen hadden. In Groenlo was direct na de Tweede Wereldoorlog pastoor Hooijman, deken van het dekenaat Groenlo, de hoofdrolspeler. Hem was het een doorn in het oog, dat er in Oost-Gelderland geen katholiek middelbaar onderwijs voorhanden was. De dichtstbijzijnde katholieke HBS was pas in Arnhem te vinden. Twente had al zijn katholiek lyceum in Oldenzaal. De leerlingen in Oost-Gelderland waren voor hun middelbare studie aangewezen op een niet-katholieke HBS in Winterswijk of Zutphen of op het niet-katholieke lyceum in Doetinchem. De Gelderlander van 4-2-'47, toen nog een katholiek dagblad, schrijft: *“En toch is het hard nodig, dat ook de Katholieke plattelandsbevolking in de gelegenheid wordt gesteld een dergelijke school te volgen. Ook de Katholieke boeren moeten studeeren. Wij leven in een tijd van overheidsbemoeiing op allerlei gebied, vooral ook op landbouwgebied. Maar de meeste functies worden vervuld door andersdenkenden. De Katholieken kunnen over het algemeen te weinig ontwikkelde krachten bieden..... De kosten (voor de oprichting van een HBS, T.W.) zijn evenwel zeer hoog. Er is op dit gebied nog geen gelijkstelling tusschen Openbaar en Bijzonder Onderwijs. Een twintigtal HBS-en in Nederland wordt nog niet gesubsidieerd. De exploitatiekosten van een dergelijke instelling worden op f 65.000,- per jaar geschat”*.

Deken Hooijman 1948

De tweede partij:

De gebroeders Braker.

Op 10 augustus 1941 woonden op Erve Braker in Lievelede de gebroeders Dorus en Bernard Braker met hun zuster, de weduwe

Maria Gunnewijk-Braker en haar twintigjarige zoon Tony. Dorus, geboren 1893, was in 1941 welgeteld 48 jaar en Bernard, geboren in 1897, toen dus 44 jaar. Ze waren allebei onge-trouwd. Bernard was stil en teruggetrokken. Dorus voerde in de regel het woord en was meer gehecht aan zijn principes dan aan geld. Verder droomde hij van missionarissen in verre landen en dacht er over de boerderij Braker met grond (meer dan 35 ha) en al aan een missiecongregatie te schenken, die dan op Erve Braker een missiehuis zou moeten vestigen.

Dorus Braker 1948

De derde partij:

De orde van de paters Maristen was opgericht in 1816 in Lyon door de Fransman Jean-Claude Collin. Het charisma van de Maristen laat zich samenvatten als het centraal stellen van Christus in navolging van Maria. De Maristen hebben in tegenstelling tot andere contemporaine congregaties geen specifiek werkveld maar vervullen apostolaten die aansluiten bij de actuele noden van de Kerk en de wereld. Anders gezegd: een Marist is universeel inzetbaar. Niet alleen als missionaris of parochieherder, maar ook bijvoorbeeld als leraar in het katholieke onderwijs. In Nederland hebben de Maristen een gemeenschap in Hulst, Enschede en Deventer.

Pater Marist Jos van Benthem, onderhandelaar en later directeur van HBS Marianum in Groenlo.

De vierde partij:

Lichtenvoorde, bij monde van Hermanus Bernardus Antonius Hulshof, directeur van Hulshof Herwalt fabrieken aan de Aaltenseweg 2-4 te Lichtenvoorde. Een man met een onverzettelijk karakter die zijn zin meestal wist door te drijven.

1958. Lichtenvoorde, Herman B. A. Hulshof, directeur Hulshof Herwalt Fabrieken a/d Aaltenseweg 2-4

Hij richtte al direct na de bevrijding in 1945 een comité op om te komen tot een rooms-katholieke HBS in Lichtenvoorde. In Groenlo werd tegelijkertijd ook een comité opgericht om te komen tot een rooms-katholieke HBS maar deze keer in Groenlo.

Beide plannen gelijktijdig uitvoeren was onmogelijk. Er moest dus gekozen worden voor een HBS in Groenlo óf in Lichtenvoorde. In die keuze lag de oorsprong van een zich jarenlang voortslepende heftige controverse tussen Lichtenvoorde, zeg H. B. A. Hulshof, en Groenlo. De vier partijen en hun bedoelingen zijn hiermee bekend en het verhaal kan beginnen. De voorbereidingen voor de bouw van het klooster.

Zoals gezegd droomde Dorus Braker van Erve Braker van missionarissen en wilde hij tegen een schappelijke vergoeding zijn huis met landerijen wel afstaan aan een missiecongregatie. De Grollenaar P.L.J. Elfrink, werkzaam op het kantoor van notaris Scholte te Groenlo en ook boekhouder van boeren in de omgeving, had

hiervan al eind jaren dertig van de vorige eeuw lucht gekregen en legde contact met de gebroeders Braker. Vervolgens bracht hij de gebroeders in contact met de paters Maristen in Hulst.

Op 10 augustus 1941 schrijft pater J. van Benthem, Marist te Hulst, een kort briefje aan de heer Petrus Elfrink in Groenlo: *“Pater Pisters (de vice provinciaal van de Maristen in Nederland en België) heeft mij geantwoord dat hij het voorstel van de gebroeders Braker heel schoon vond en hij raadt mij aan eens kennis te gaan maken met die goede mensen. Wilt U eens polsen of een bezoek aan die mensen aangenaam zou zijn?”*

Pater van Benthem schreef deze brief niet zonder eerst overlegd te hebben met pater Pisters, de viceprovinciaal van de Maristen in Nederland en België. Die woonde toen in Differt in Wallonië, waar toen nog de priesteropleiding van de Nederlandse en Belgische Maristen was gevestigd.

Marist pater Pisters 1955

Het was echter oorlog en pater van Benthem schreef naar Groenlo dat hij bij nader inzien betere tijden wilde afwachten.

Na de oorlog herstelde Petrus L.J. Elfrink het contact tussen de gebroeders Braker en de Maristen door een brief te schrijven aan de Marist pater J. van Benthem, overste van de gemeenschap van de Maristen in Hulst, die aldaar een kleinseminarie hadden. Zeeuws-Vlaanderen was echter een uithoek. Groenlo was voor een seminarie veel centraler gelegen in de overwegend katholieke Achterhoek en Twente. Verplaatsing van het kleinseminarie in Hulst naar Groenlo kwam in beeld.

In de loop van 1946 werd door de Maristen aan de aartsbisschop van Utrecht, kardinaal Johannes de Jong, tot twee keer toe verlof

gevraagd voor de vestiging van een kleinseminarie (juvenaat) in Lieveelde.

Op 13 juni 1946 schreef de kardinaal aan de provinciaal van de Maristen: *“Het spijt Ons voor U, maar nogmaals, Wij kunnen geen toestemming geven tot vestiging van een succursaalhuis Uwer Congregatie in Ons Aartsbisdom. Wij hebben reeds aan meerdere Orden en Congregaties verlof tot vestiging gegeven, maar aan nog meerderen hebben Wij een weigering moeten doen geworden. Het is onmogelijk om U toe te staan, wat Wij aan tal van anderen, die eerder gevraagd hebben, hebben geweigerd”*.

Daarmee leek het plan van de baan.

In die maanden verscheen echter deken Hooijman ten tonele. Hij was de voorzitter van de zojuist opgerichte “Stichting voor R.K. Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs in het dekenaat Groenlo en omgeving”. Dat was ook in Hulst bekend, want op 14 juli 1946 schreven de paters Maristen in Hulst een brief naar de secretaris van genoemde stichting, dhr. J. de Groen, met de volgende strekking: Als uw voorzitter Hooijman bij het aartsbisdom gedaan krijgt, dat wij ons kleinseminarie in Lieveelde mogen vestigen, dan kunnen wij jullie stichting helpen met leraren voor de HBS in Groenlo, of zelfs in Lieveelde. Letterlijk staat daarover:

“Als Uw comité met de ligging Lieveelde genoeg kan nemen, zou daar wellicht een groot complex kunnen verrijzen, omvattend zusterhuis, juvenaat (kleinseminarie, T.W.), kapel, patersverblijf, H.B.S. met internaat ...”

Deken Hooijman zag onmiddellijk dat zijn plan tot stichting van een R.K. HBS en het plan van de Maristen naadloos op elkaar aansloten. Hooijman kaartte de zaak inderdaad aan bij kardinaal De Jong tijdens de jaarlijkse

retraite van de priesters van het aartsbisdom. En met succes.

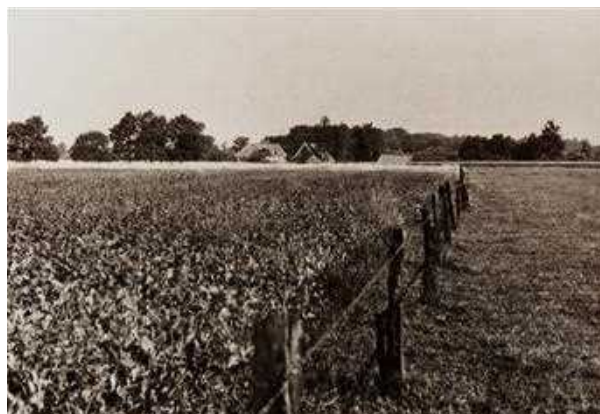
Op 14 november 1946 kregen de Maristen van de kardinaal verlof om in Lieveelde zelfs een scholasticaat ofwel een grootseminarie, te vestigen, echter op twee voorwaarden. Zij mochten hun kapel alleen openstellen voor huisbewoners en bezoekende familieleden en de paters Maristen moesten zich verplichten om zo spoedig mogelijk over te gaan tot de stichting van een HBS voor jongens met internaat en externaat te Groenlo.

Daar onderwijs en opvoeding tot de voornaamste doelstellingen van de congregatie van de Maristen behoorden, werden die voorwaarden door hen aanvaard, ofschoon men zich bewust was van de financiële, personele en administratieve problemen die deze koppeling van de bouw van een studiehuis met de oprichting van een HBS met zich mee zou brengen.

Op Kerstmis 1946, drie weken na de toestemming van kardinaal De Jong, overleed Maria Gunnewijk-Braker. Haar zoon Tony was toen 26 jaar oud en verloofd met Berta Smeenk. Dorus Braker liet zijn neef Tony Gunnewijk weten, dat hij alsnog van de hele onderneming, de schenking van Erve Braker aan de paters Maristen, zou afzien als Tony het Erve Braker wilde overnemen. Gezien echter de belangen van het missiehuis en van de Groenlose HBS zag Tony daar graag van af.

En zo toog begin 1947 pater Marist Tinus M. Elfrink, broer van de hiervoor genoemde Petrus Elfrink, naar Lieveelde om de oprichting van een klooster aldaar voor te bereiden.

Dorus en Bernard Braker tekenden op 17 februari 1947 bij notaris Scholte in Groenlo een ‘overeenkomst van lijfrente’. Ze bleven inwonend op Erve Braker.

Lieveelde, Erve Braker 1948

Erve Braker 2010

Daarna namen de broeders Willem Zomers en Paulus Tanghe van het Olafklooster in Glanerbrug de taken op boerderij Braker over van de gebroeders Braker.

Op 4 juli 1947 gaf pater Tinus M. Elfrink architect Van der Laan opdracht voor een ontwerp van een klooster annex HBS op het landgoed van Erve Braker in Lieveelde. Van der Laan vond het fijn om, na veel andere spectaculaire opdrachten, ook eens een klooster te mogen bouwen. Raadgever was zijn broer, ook architect, Benedictijn van Oosterhout. Op 5 januari 1948 informeerde architect Van der Laan de gemeente Lichtenvoorde over de bouwplannen. Een week later, op 14 januari 1948, vond in Lieveelde een bespreking plaats van de paters Maristen met de gemeente Lichtenvoorde (burgemeester F.J. Waals) en de provinciale planologische dienst. Hierbij werd de plaatsing van de HBS bij het klooster op Erve Braker definitief vastgesteld.

HBS krijgt voorrang

Over de vorderingen van deze commissie viel in de Gelderlandeer van 4-2-1947 het volgende te lezen:

“Het zal waarschijnlijk nog geruime tijd duren - wellicht nog enkele jaren - voordat de eerste leerlingen de Kath. HBS in Lieveelde kunnen bezoeken. Maar het begin is er en men mag verwachten, dat met taai geduld en voortdurende volharding aan de plannen zal worden voortgebouwd. Pater Elfrink, die als eerste van de paters Maristen op Erve Braker is gearriveerd, heeft als taak gekregen voorbereidende werkzaamheden te treffen voor de bouw. Ondertussen is op de Erve Braker de eerste H. Mis gelezen. In alle eenvoud en onopgemerkt voor de buitenwereld is dit Zondagmorgen geschied in de door Pater Elfrink ingerichte huiskapel, in aanwezigheid van de huisgenooten en van de Zaterdag j.l. gearriveerde Broeders, die de leiding van het bedrijf (de boerderij, T.W.) zullen overnemen.....”

Ongetwijfeld zal Pater Elfrink bij dit moeilijke maar grootsche werk steun vinden door het gebed van alle inwoners van onze streek, opdat eenmaal de tijd moge aanbreken waarin wij niet langer van Katholiek Hoger Onderwijs verstoken zullen zijn. Ieder die zich voor

dit prachtige doel financieel interesseert zal gaarne door Pater Elfrink op Huize Braker te Lieveelde worden ontvangen, of, indien 't verlangen hiertoe te kennen wordt gegeven, persoonlijk door Pater Elfrink worden bezocht.”

Marist pater (Mar) Tinus Elfrink 1948

Oorspronkelijk lag het in de bedoeling om behalve een grootseminarie, ook de HBS te bouwen op het grondgebied van Erve Braker. Er zou zelfs een internaat aan verbonden worden.

Aan de toestemming tot de bouw van een grootseminarie en een HBS op Erve Braker, welke toestemming op 14 november 1946 door de kardinaal in Utrecht werd verleend, was de voorwaarde verbonden dat de door pastoor deken Hooijman in het leven geroepen ‘Stichting voor R.K. Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs in het Dekenaat Groenlo en omgeving’ de Maristen terzijde moest staan als commissie van bijstand en advies. Deze Commissie van Advies adviseerde de Maristen echter de op te richten HBS in plaats van in Lieveelde voorlopig maar in Groenlo onder te brengen. Deken Hooijman zal daarbij zeer zeker zijn invloed hebben laten gelden. De bedoeling was de HBS in september 1948, als overgang naar de definitieve plaats van vestiging, alvast te starten in de villa van mevrouw Wolters aan de Lichtenvoordseweg in Groenlo, die voorheen dienst had gedaan als notariskantoor en door de ABTB was aangekocht en voor bewoning werd afgestaan aan de Maristen, zolang dat nodig mocht blijken. Hiermee was aan de voorwaarde tot bouw van een klooster in Lieveelde voldaan zodat de Maristen hun bouwplannen in Lieveelde verder konden uitwerken.

Een HBS in Groenlo was, ook al was het maar een tijdelijke voorziening, uiteraard tegen het zere been van Lichtenvoorde, omdat in eerste instantie was bepaald dat de HBS in Lieveelde zou komen.

De paters Maristen probeerden de zaak echter te sussen door te blijven beweren, dat de HBS uiteindelijk toch in Lieveelde zou komen te staan. Ze waagden zich zelfs in het hol van de leeuw, door een beroep te doen op de Lichtenvoordenaren toch maar geldelijke steun te verlenen aan de ‘tijdelijke’ HBS in Groenlo. Op 25 september 1949 hield pater Jos van Benthem, directeur van de HBS, een liefdadigheidspreek in de Bonifatiuskerk te Lichtenvoorde en verklaarde vanaf de kansel nogmaals en met nadruk, dat de HBS in Lieveelde zou komen en nergens anders.

Het werven van leerlingen voor de HBS

Pater van Benthem was overigens op 23 oktober 1947 al in Groenlo verschenen en had zijn intrek genomen in een kamertje van het R.-k. Ziekenhuis in Groenlo. Hij moest ervoor zorgen, dat de HBS in september 1948 van start kon gaan in de voor dat doel door de ABTB aangekochte villa van mevrouw Wolters in Groenlo.

De locatie was dus geregeld. Nu de toekomstige leerlingen nog. De hoofden van scholen in Groenlo en verre omgeving werden benaderd en die zorgden voor kandidaten. Voordat die echter toegelaten konden worden tot de

1948. Groenlo. Lichtenvoordseweg. Villa Wolters

HBS moesten ze eerst een toelatingsexamen afleggen. Schrijver dezes, boerenzoon uit Voor-Beltrum en leerling op de Lagere School aldaar, was op aandringen van hoofdonderwijzer Stoffels, één van genoemde kandidaten voor het toelatingsexamen.

Ik ben zo vrij u onderstaand een verslag te doen van mijn ervaringen destijds.

“Juni 1948 aanvaardde ik op moeders fiets op een regenachtige namiddag, hypernerveus en omringd door een groep medeleerlingen die mij aanstaarden als was ik een plaatselijke held, vanaf het schoolplein in Voor-Beltrum de tocht naar het examenlokaal in Groenlo. Ik moest mij melden op de U.L.O. op de Wehme in Groenlo, waar het hoofd van deze school, een zekere meester van Velzen, een schriftelijk examen zou afnemen. In de pauze tussen de examens door stelde ik vast dat alleen jongens aan de examens deelnamen en dat ik niemand van deze jongens kende. Ik hield mij een beetje afzijdig en had geen enkele behoefte aan een gesprek. Dat had een uit de kluiten gewassen dik jongetje echter wel. Hij kwam naar mij toe en stelde zich voor als De G., de zoon van een directeur uit Groenlo. Hij vond het examen moeilijk en vroeg hoe het mij verging. Ik, wist daar echter geen antwoord op. Ik wilde alleen maar dat het examen zo snel mogelijk achter de rug zou zijn. De uitslag interesseerde mij op dat moment niet zoveel. Ik slaagde echter wonderwel voor het toelatingsexamen en ik kon dus toegelaten worden tot de HBS. De eerder genoemde De G. echter niet. Maar hij had wel een rijke pa en die had ik weer niet.”

Overigens waren de resultaten van het hele toelatingsexamen abominabel slecht. Pater van Benthem schreef daarover in zijn dagboek als volgt:

“Op 23 Juni 1948 werd het eerste toelatingsexamen afgenomen in de U.L.O. aan de Wheme te Groenlo. Er waren 52 kandidaten opgekomen. Ze werden onderworpen aan een grondige test van in totaal vijf uur lang, onderbroken door tweemaal een kwartier pauze. De jongens hebben het er niet al te best afgebracht, wat de oorzaak ook geweest moge zijn. Bij verbetering bleek het resultaat teleurstellend slecht. Voor aardrijkskunde en geschiedenis was tweemaal drie kwartier

uitgetrokken, maar het bleek, dat de tijd veel korter had kunnen zijn, omdat de jongens toch niet nadenken en de vragen vlug beantwoorden.... Of niets weten. “

De verklaring van het laatste zou kunnen zijn, dat tijdens de oorlog van september 1944 tot begin april 1945 geen les gegeven kon worden op de lagere scholen, omdat die door de terugtrekkende Duitse soldaten als kazerne werden gebruikt. Bijna een heel schooljaar was daardoor verloren gegaan. Ruim een week na bovengenoemd examen werden de inhoud en de uitslag besproken met de gezamenlijke hoofden der lagere scholen in het Dekenaat Groenlo. Na bespreking bleek de noodzaak van een voorbereidende klas. Tijdens een onderhoud met deken Hooijman bleek, dat hij het met deze opzet eens was. In september 1948 ging de nieuwe HBS Marianum van start. Het eerste jaar werd een brugjaar. Eerst in 1949 begon het 1e jaar van de 5-jarige studie.

Opening HBS in Groenlo

Op 5 september 1948 vond middels een plechtig Lof de kerkelijke opening van de HBS plaats, terwijl er nog steeds geen schoollokaal bestond. Weliswaar was op 25 maart 1948 door de Groenlose burgemeester geprobeerd bij de minister van onderwijs een urgentieverklaring los te krijgen voor de oprichting van de benodigde schoolbarakken, maar dat verzoek werd op de lange baan geschoven. Het verzoek om subsidie werd zelfs afgewezen, omdat de beoogde leraren nog niet lesbevoegd waren. De directeur van de nieuwe HBS, pater van Benthem, schreef over deze opening het volgende: *“Opening van de HBS. Kerkelijk. Preek van den Hoogeerw. Heer Deken. Lof gecelebreerd door Pater Provinciaal (Pater Pisters), geassisteerd door pater Elfrink en pater van Egmond. Aanwezig waren pater van Beckhoven (Hulst), pater Koning (Glanerbrug), pater Jansen, pater v.d. Lucht, pater Spaay, pastoor Tempelman (Winterswijk), pastoor Oosterman (Harreveld), pastoor Jorna (Vragender). Pater Schiffers komt over een week. Pater Geers komt ook wat later. Om 17.30 uur komt de Leo Harmonie drie stukjes blazen. Grote drukte van bezoekers. Daarna blijven geestelijken een glaasje drinken.”*

De officiële opening vond plaats op woensdag 8 september 1948. De inspecteur van het Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs, de Weledelgestrenghe Heer J. van Andel uit Den Haag, was door een Grolse ingezetene die over een auto beschikte, afgehaald van het treinstation in Lievelede. Toen hij om 15.30 uur arriveerde bij de Villa Wolters, stonden de 42 leerlingen, onder wie de schrijver dezes, keurig bij de vlaggenmast in de voortuin opgesteld. Er waren vele genodigden en zij waren er getuige van hoe de HBS plechtig geopend werd in de serre van de villa, met de toehoorders in de salon, waar de schoolbanken uit verwijderd waren. De redenaars waren pater Pisters, deken Hooijman van Groenlo, de burgemeester van Lichtenvoorde (zijn Groenlose collega was verhinderd) en de secretaris van de Groenlose Stichting R.K. V.H.M.O. De laatste spreker was inspecteur van Andel, die zei namens de regering te spreken:

“Wat hier vandaag geschiedt, is een bewijs dat de Achterhoek niet achterlijk is. Indien de Hoogeerw. Heer Deken met zijn woorden, die mij niet geheel duidelijk waren, meende te zeggen, dat deze streken bij de zorg voor het onderwijs achteruit gezet worden (subsidie en schoolbarakken ontbraken nog steeds! T.W.), dan kan ik dat tegenspreken en zeker wordt dat niet gedaan door de regering. Zet door! Wacht niet op Den Haag en als u niet direct subsidie krijgt, denk dan niet dat onrecht is geschied. Ga gerust pleiten bij de regering. Maar toch, pleit niet op de eerste plaats voor subsidie, doch streef ernaar, dat Uw school erkend wordt (HBS Marianum was nog niet erkend, daar er nog geen bevoegde leraren waren. T.W.), dat Uw schooldiploma gelijke waarde krijgt als dat van andere scholen.”

Met de oproep de jongens op te voeden bij het Licht van het Evangelie, hen niet te drillen en af te richten doch ijverig te leren werken omdat God dat van ons vraagt, kwam de inspecteur aan het einde van zijn toespraak met de woorden:

“Ik hoop dan nog, dat uw school niet zo groot wordt als de scholen in het westen. Een 150-200 leerlingen is het beste.”

NB. De eerste barak mocht pas op 15 oktober 1948 gebouwd worden.

1948. Groenlo. Opening voorlopige HBS. Vlnr: Co Lorist, nn, Pater van Benthem, deken Hooijman, pater Pisters, pater Martinus Elferink, pater Koos van de Lugt, pater van Beckhoven en leerlingen

De eerste schooldag op de nieuwe HBS Marianum in Groenlo

Op 9 september 1948 brak de eerste schooldag aan voor de eerste lichter jongens, 42 in totaal, onder wie schrijver dezes. Een schoolgebouw was er niet. Het schoollokaal was de salon van Villa Wolters. Die was volgepropt met tweepersoons schoolbanken om alle 42 leerlingen te kunnen plaatsen. Het schoolbord was boven de open haard aangebracht. Lesboeken waren nog niet voorhanden. Veel paters die les moesten geven waren nog niet gearriveerd en die moesten nog bepalen welke lesboeken zij het meest geschikt vonden voor het door hen te onderrichten vak. Improvisatie alom dus.

Mijn medeleerlingen waren hoofdzakelijk zoontjes van ouders in goeden doen. Er waren zoons van fabrieksdirecteuren (kleding, tricots, zuivelfabrieken) of van directeuren van bouwondernemingen en oliehandel. Verder waren er veel zoons van hoofdonderwijzers, belastingambtenaren, gemeenteambtenaren en wethouders. De echte boerenstand werd slechts vertegenwoordigd door mij en nog enkele andere leerlingen. Niet echt een goed begin van

de doelstellingen van de ABTB, die vooral de boerenstand door studie meer invloed in de maatschappij wilde geven.

Toch hadden alle leerlingen hetzelfde doel: hard studeren, het diploma halen, naar de universiteiten en dan terug naar de Achterhoek om daar te helpen bij de ontwikkeling ervan. Dat althans, hielden de paters ons voor. De eerste leerlingen kwamen uit de volgende plaatsen: Zieuwent en Vragender, elk 1 jongen; Aalten, Meddo, Ruurlo en Harreveld elk 2 jongens; Eibergen 3 jongens; Beltrum 6 jongens; Lichtenvoorde 7 jongens; Groenlo en Winterswijk elk 8 jongens.

Groenlo januari 1949. Eerste lesbarak van HBS Marianum in gebruik genomen

De eerste barak

In oktober 1948 was met kunst- en vliegwerk één tweedehands Duitse legerbarak geplaatst in de tuin achter de villa. Daarin paste één leslokaal, één wc en één overblijflokaal. Vanaf 1 januari 1949 kreeg ik les in een echt leslokaal.

Het lerarenkorps bestond aanvankelijk uit zeven paters, van wie pater J. van Benthem directeur was, en enkele lekenleraren. Halverwege de maand was niet altijd duidelijk waar het salaris voor de lekenleraren vandaan moest komen. Armoë troef dus.

De routine van de HBS zag er als volgt uit: Elke maandag om 8 uur op school, vandaar in optocht afmars naar de nabij gelegen kapel van het Grote Gesticht in Groenlo. Dat gesticht was een door nonnen geleid meisjesinternaat met daarbij een huishoudschool.

Om half negen een mis, opgedragen door pater Van Benthem, met een tot ijverig studeren aansporende preek van hem: “Allez mannekens.....”.

Om half tien aanvang der lessen. Onderricht werd gegeven in de volgende vakken: rekenen en stekunde, driehoeksmeting, stereometrie en beschrijvende meetkunde, mechanica, natuurkunde, scheikunde, plant- en dierkunde, staatshuishoudkunde, aardrijkskunde, geschiedenis, Nederlandse taal en letterkunde, Franse taal, Engelse taal, Hoogduitse taal, handtekenen, rechtlijnig tekenen en lichamelijke opvoeding. Na elke les kreeg je huiswerk mee, behalve natuurlijk voor tekenen en gym. Huiswerk moest ingeleverd worden en werd altijd gecontroleerd. Leerstof werd altijd overhoord. Hier werd een kwartier per les aan be-

steed. Je wist nooit of je een overhoring kreeg. Diegene die overhoord werd, kreeg voor zijn antwoorden een cijfer. Cijfers voor overhoringen en huiswerk werden genoteerd en telden mee voor het rapport dat aan het einde van elk trimester werd verstrekt.

Elk trimester werd afgesloten met een schriftelijk examen van één uur per lesvak. Dat was dus al een volledige examenweek.

Behalve op maandag begon elke lesdag om half negen. Pauze van tien uur tot kwart over tien. Die werd hoofdzakelijk benut om snel gebruik te maken van de urinoirs die buiten waren bevestigd aan een houten schutting met schaamschotten, echter zonder overkapping. Alle 42 leerlingen maakten er in dat kwartier gebruik van. Tevens was er gelegenheid om bij de kraan water te drinken.

Van 12.00 tot 13.00 uur was er middagpauze. Gelegenheid om onder toezicht van een surveillerende pater het meegebrachte brood uit een blikken trommeltje en drank uit de thermoskan te verorberen in het overblijflokaal. Bij mooi weer was er gelegenheid voor het trappen van een balletje onder de fruitbomen in de tuin. Bij slecht weer werd gekaart (eenentwintigen), gedamd, geschaakt of nog snel een les doorgenomen.

Om 15.00 uur een kwartier plaspauze. Gelegenheid om aan de kraan water te drinken.

Om 17.00 uur einde van de lessen.

Van 17.00 uur tot 19.00 uur gelegenheid voor avondstudie in het leslokaal onder toezicht van een pater. Per week 1 uur heilgymnastiek in de ULO aan de Wehme in Groenlo van de militante Vossers uit Doetinchem ‘om spataders en dikke buiken te voorkomen’.

Groenlo 1952. Klas 4 B HBS Marianum

Voorste rij vlnr: Theo Huitink (Winterswijk), Andries Koenderink (Kras) en Frans Dankbaar (beiden Groenlo).

Eerste rij daar achter vlnr: Henk Arink (Lieveelde), Ollie Valk (Arnhem), Jerre van Velzen (Groenlo), Leferink (Haaksbergen), Jan Overkamp (Meddo), Theo Withag (Voor-Beltrum), Jan Snelders (Borculo), Frans Wopereis (Zieuwent).

Tweede rij vlnr: Jan Raben (Meddo), Antoon Hogenkamp (Mensink, Harreveld), Henk Stoffels (Voor-Beltrum), Martin Nelissen (Beltrum), Harry Elfrink (Groenlo), Frans Esselink (Meddo), pater Roelofsen (leraar Duits).

Achterste rij vlnr: Pater van Benthem (directeur en leraar Frans), Jozef Gunnewijk (Vragender), Harry Harbers (Eibergen), Loman (Arnhem), Jan Pondes (Lieveelde), Leo Harbers (Beltrum), Bomers (De Kikker, Ruurlo), Frans Ellerbeck (Eibergen) en pater Jansen (leraar wiskunde).

Alles gebeurde onder onafgebroken toezicht van een surveillerende pater. Je was nooit onbespied. Ruzie, pesterij of rellen kwamen onder de leerlingen niet voor. Voor de minste afwijking in je gedrag werd je onmiddellijk naar de directiekamer (pater Van Benthem) gestuurd voor een corrigerend gesprek. Van de appels en peren aan of onder de fruitbomen in de tuin van de HBS moesten wij afblijven. Fruit vertrappen tijdens het voetballen onder de fruitbomen mocht wel. Oprapen van het fruit was verboden.

Vorderingen bij de bouw van het klooster in Lieveelde

Op 19 november 1947 was de Nederlandse provincie van de paters Maristen opgericht. Pater Eduard Pisters, de eerste provinciaal, zag de bouw van Loreto als een van zijn belangrijkste

taken. Door vertraging van de verlening van de bouwvergunning kon pas in het najaar van 1950 de eerste spa de grond in.

1950 Lieveelde. Start bouw klooster Loreto. Vlnr: Pater Pisters, nn, aannemer H. te Brake

1950. Erve Kots, Eimersweg 4, Lievelede. Noodonderkomen studenten

De lessen theologie werden vooruitlopend op de bouw al gegeven op Erve Kots, waar een zestal studenten met broeder Jozef in het najaar van 1950 ingekwartierd was.

De bouw van een studiehuis was toen een gebeurtenis waarvoor de hele, door de regering verwaarloosde Achterhoek zich interesseerde.

Gedragen door een golf van sympathie en voor honderd procent gemotiveerd gingen de architect, de Lievelede aannemer Hendrik te Brake, aan wie de bouw was gegund, en hun medewerkers aan het werk.

Tot de medewerkers behoorden ook de studenten die een onderkomen op Erve Kots hadden gevonden. Terwijl ze daar in de voormiddag met hun hersens trachtten door te dringen in de geheimen van de theologie, trokken ze 's middags, gewapend met spa en schop, naar het dennenbos aan de Aaltensedijk om naar metselzand te graven.

1950 Lievelede. Bouw klooster Loreto. Aanvoer stenen per paard en wagen.

Voor het begin van de bouw hadden de paters in 1950, ter verkrijging van voldoende geldelijke middelen voor bouw, al aangeklopt bij de Raiffeisenbank te Lichtenvoorde.

De bestuursvoorzitter van die bank was Herman Hulshof, de onverzettelijke voorvechter voor een HBS in Lievelede, die tandenknarsend moest toezien hoe de voorlopige HBSvoorzieningen in Groenlo steeds grotere vormen begonnen aan te nemen. Er was zelfs al een tweede noodbarak in de tuin van de villa Wolters bijgebouwd!

Nu de paters bij hem te biecht kwamen voor steun, zag hij zijn kans schoon om zijn invloed op de definitieve plaats van de HBS te vergroten. Hij verstrekte een krediet aan de paters Maristen van f 200.000,-, maar liet wel notarieel vastleggen dat de paters zich hierdoor verbonden de definitieve HBS in Lievelede te bouwen.

Op 29 april 1951 werd door deken Hooijman de eerste, door paus Pius XII gezegende steen van de kapel gelegd.

29 april 1951. Lievelede. Eerste steenlegging Loreto door deken Hooijman

Een ansichtkaart uit 1951. Van het in aanbouw zijnde Loreto moet de vleugel met hoofdingang nog gebouwd worden. Wat opvalt is dat Loreto wordt aangeduid als "R.K. H.B.S. te Lievelede Gem. Lichtenvoorde".

In het najaar van 1951 kon het "intrek-kersmäöltjen" gehouden worden, hoewel het metselwerk nog niet droog was.

Het duurde nog wel enkele maanden voordat de studenten, ook die afkomstig waren uit het noodonderkomen op Erve Kots, zich een beetje huiselijk hadden ingericht, maar men had nu een eigen woning. Het op regelmaat ingestelde studieleven kon beginnen.

Hoogtepunten in dat studieleven waren de consecratie van de kapel door Mgr. Alferink op

25 augustus 1954 en de jaarlijkse priesterwijdingen. In de loop der jaren ontving een vijftigtal studenten op Loreto de priesterwijding. Het grootseminarie was dus met succes gerealiseerd en de bouw was zonder strubbelingen of inmenging van Herman Hulshof verlopen. Nu moest er nog een definitieve HBS gebouwd worden. Maar waar? Lievelede of toch Groenlo? En op dat punt barstte een verbitterde strijd met Herman Hulshof uit Lichtenvoorde los.

2016. Loreto. Gang studentenkamers

2016 Loreto. Studentenkamer

HBS tòch in Groenlo

In 1954 was de HBS Marianum in Groenlo nog steeds een noodonderkomen. In 1953 was de erkenning en de daarbij behorende subsidie van het ministerie van Onderwijs een feit en werd het Marianum dus als volwaardig beschouwd. Het aantal lesbarakken was in voorgaande jaren al gestegen tot drie, waaronder een barak met een jarenlang node gemist scheikundelokaal. In 1954 verschenen ook de eerste meisjesleerlingen, zodat er voor het eerst sprake was van een gemengde school met tegen de 150 leerlingen. Evenredig was het aantal lekenleraren toegenomen.

Toen de paters Maristen in Groenlo een verzoek indienden voor een bouwvolume voor de leraren van de HBS gaf het gemeentebestuur van Groenlo te kennen, dat men daarvoor in Lichtenvoorde moest zijn. De nieuwe HBS zou immers in Lieveelde worden gebouwd. Het gemeentebestuur van Lichtenvoorde stelde daarop een bouwvolume beschikbaar, waarna op 21 mei 1954 het bestuur van de Stichting 'Marianum' te Hulst bij het ministerie van Onderwijs vergunning vroeg voor de bouw van de HBS te Lieveelde. In die tijd deden echter geruchten de ronde, dat de paters-leraren die zich als een kleine gemeenschap in Groenlo heel wel thuis voelden erg weinig lust hadden om naar het landelijke Lieveelde te verhuizen en dat de gemeente Groenlo in de persoon van burgemeester H.J. Schoemaker, bij het ministerie van Onderwijs bezig was om de HBS alsnog in Groenlo te krijgen.

Groenlo, burgemeester H.J. Schoemaker 1946

Herman Hulshof wilde er het zijne van weten en toog vervolgens met een deputatie uit Lichtenvoorde naar Hulst. De pater provinciaal daar bevestigde de wens van de paters dat zij de school liever in Groenlo hadden, omdat ze daar al waren ingeburgerd. Hij stelde hen echter gerust. De school zou volgens afspraak gewoon in Lieveelde komen. Hij voegde daar nog wel aan toe: *“Tenzij de rijksoverheid anders zou willen”*.

Op 28 juni 1954 ontvingen de paters in Hulst van de staatssecretaris van Onderwijs een brief, waarin de bouw van een nieuwe HBS werd goedgekeurd, maar dat het ministerie van Onderwijs bezwaar had tegen het terrein in Lieveelde vanwege de slechte busverbindingen. Het dringende advies was om een locatie te zoeken in de buurt van de tijdelijke HBS in Groenlo.

Tijd voor heftige reactie van de zijde van Herman Hulshof en B&W van Lichtenvoorde. De strijd om het gelijk die daarop volgde werd door Herman en het gemeentecollege van Lichtenvoorde doorgezet tot de hoogste instanties, en na december 1954, toen het pleit al ten nadele van Lichtenvoorde beslecht was, door Herman Hulshof alleen. Tot hij eind 1957 het moede hoofd in de schoot moest leggen. De HBS zou in Groenlo gebouwd worden en nergens anders. Er was echt niets meer aan te doen.

Het verloop van bovenvermelde strijd staat uitvoerig beschreven in het boek 'Van huid tot koninklijk leder' van Hans de Beukelaer. Als postume waardering voor de jarenlange moeite die Herman Hulshof zich getroost heeft om de HBS alsnog in Lieveelde gebouwd te krijgen, wil ik niet nalaten u kennis te laten nemen van het in genoemd boek uitstekend beschreven verloop van zijn onverzettelijke strijd door de informatie te gebruiken en uit de desbetreffende tekst, met toestemming van de auteur, een en ander te citeren. De tussenkopjes zijn geen citaten maar toegevoegd.

1952 Docenten HBS Marianum.

Voor vlnr: pater Roelofs (Duits), Leisink (biologie), pater Van Benthem (Frans), pater Schiffers (geschiedenis).

Midden vlnr: Staring (Nederlands), Schukking (aardrijkskunde).

Achter vlnr: V.d. Heuvel (gym), pater Jansen(wiskunde, natuurkunde enz.), pater Stteffens (Nederlands), pater Van Egmond (tekenen), pater Geers (Engels).

Herman Hulshofs schoolstrijd

(Uit: 'Van huid tot koninklijk leder', Hans de Beukelaer)

Het college van B&W van Lichtenvoorde - vastberaden terzijde gestaan door Herman Hulshof - was in 1954 verontwaardigd over voornoemde gang van zaken en wees het bestuur van Marianum te Hulst op de gemaakte afspraken. Ook werd op 12 augustus 1954 een uitvoerige brief naar het ministerie gezonden met de klacht dat men niet gehoord was in deze kwestie. Men wilde gaarne een audiëntie bij de staatssecretaris, maar dat verzoek werd niet gehonoreerd. Bovendien toonden B&W aan dat de motivatie van 'slechte busverbindingen' uit de lucht was gegrepen. Bij nadere beschouwing was de school in Lieveelde juist wel goed gelegen voor bus en spoor. Bovendien werd opgemerkt dat de bus bij de toenmalige schooljeugd - die weliswaar soms van verre moest komen - geen rol speelde: bijna iedereen ging per fiets.

Burgemeester F. J. Waals van Lichtenvoorde en Herman Hulshof - beiden lid van de

Commissie van Toezicht - verzochten op 3 augustus 1954 de voorzitter van de Commissie van Toezicht, burgemeester Schoemaker van Groenlo, onmiddellijk een vergadering uit te schrijven. De Groenlose leden van de Commissie lieten echter weten, dat het naar hun mening niet tot de competentie van de Commissie behoorde om de plaats van vestiging te bespreken. Dus voelden zij niets voor een dergelijke discussie. Hiermee was de tweespalt in de Commissie van Toezicht een feit en stonden de gemeentebesturen van Lichtenvoorde en Groenlo lijnrecht tegenover elkaar.

Herman Hulshof voelde zich zwaar in zijn wiek geschoten - in zijn eigen woorden: "wij voelden ons in elk opzicht bedrogen!" - toen het hem duidelijk werd, dat Schoemaker, die voordat hij burgemeester van Groenlo werd, voormalig ambtenaar op het ministerie van Onderwijs was - achter de rug van de Lichtenvoordse commissieleden om al geruime tijd bezig was geweest met een plan de campagne om de HBS in zijn stad te krijgen.

Vanaf die datum besloot Hulshof om niet al-

leen met woord en geschrift de Lichtenvoordse zaak te behartigen, maar ook zijn invloedrijke vrienden en contacten in de onderwijswereld en in de politiek in de strijd te mengen. Een bekende van Hulshof was Mgr. mr. F.J.C.M. Op de Coul, directeur van het R.K. Centraal Bureau voor Onderwijs en Opvoeding. Hij was de eerste die het voor hem opnam en de pater-provinciaal te Hulst attent maakte op het gegeven woord. Op de Coul stelde voor om door het KASKI (Katholiek Sociaal Kerkelijk Instituut) de beste plaats van vestiging te laten onderzoeken en te bepalen. Als puntje bij paaltje kwam, waren volgens hem alleen de Maristen als houder van het Koninklijk Besluit gerechtigd te bepalen waar de school kwam en niet het ministerie. Dat kon slechts adviseren.

Toen op dit voorstel niet werd gereageerd, probeerden burgemeester Waals en Hulshof het Twentse Tweede Kamerlid voor de KVP, B. A. A. Engelbertinck, warm te krijgen voor hun zaak. Maar Engelbertinck, tevens lid van de Onderwijscommissie van de KVP, liet weten dat de politiek in deze kwestie niets kon doen, omdat juridisch alle macht bij de paters lag. Wanneer die verklaarden, dat ze de school in Lieveelde wilden hebben, dan wilde hij zich wel sterk maken in de fractie. Maar, dat briefje van de paters kreeg men niet.

Hulshof bracht vervolgens een bezoek aan de KVP-fractie in Den Haag. Daar was men van mening dat de staatssecretaris mevr. Dr. A. de Waal alle argumenten naast zich zou neerleggen met de mededeling dat zij alleen te maken had met de paters als juridisch rechthebbenden en dat de paters het door haar gegeven advies accepteerden. Eigenlijk liet men Hulshof weten, dat hij er geen goed aan deed alles in de openbaarheid te brengen. Beter ware het een en ander in *'onderlinge gesprekken'* geregeld te krijgen.

Op 10 november 1955 nam de gemeenteraad van Lichtenvoorde na uitgebreide discussie een door J.A. de Graaf ingediende motie van wantrouwen aan, die was gericht tegen het Stichtingsbestuur. De door De Graaf voorgestelde opschorting van de subsidie aan het Marianum werd echter niet overgenomen. Hoewel de paters door een formele belofte gebonden waren aan het terrein in Lieveelde,

Staatssecretaris Dr. A. De Waal

accepteerden zij het dringende advies van de staatssecretaris. Volgens henzelf onder druk van de uitlating: *“Als U in Lieveelde bouwt, krijgt U geen subsidie.”*

Hulshof verweet de paters dan ook ernstige woordbreuk: *“Men heeft het Departement echter van Groenlose zijde bewerkt om dit terrein afgekeurd te krijgen en wanneer dan leken hun woord breken, had ik van U, Paters, verwacht, dat U onmiddellijk deze actie de kop zou hebben ingedrukt met een verwijzing naar de door U aan hen gedane belofte. Vanaf de dag dat de aanvraag is ingediend, hebben U en Groenlo zich van ons gedistantieerd en het persoonlijk contact gemeden”*.

In 1954 werden B&W van Lichtenvoorde ontboden op het Ministerie van Onderwijs. Het college had Hulshof mee willen nemen als lid van de Commissie van Toezicht maar Hulshof was een *“persona non grata”* op het departement, omdat hij partijdig zou zijn. Dr. Drewes van het ministerie deelde het college van Lichtenvoorde op die bijeenkomst formeel mee dat de staatssecretaris had besloten:

Dat het verzoek om audiëntie was afgewezen. Dat het besluit tot definitieve vestiging van de R.-k. HBS te Groenlo reeds op 18 november 1954 was genomen.

Dat van het college van Lichtenvoorde verwacht werd dat het zich daarbij niet alleen zou neerleggen, doch dat het bovendien op de

bevolking de nodige invloed zou uitoefenen tot het in berusting en tevredenheid aanvaarden van deze beslissing.

Protesten en argumenten van B&W van Lichtenvoorde werden afgedaan als niet ter zake. Volgens Drewes diende het College goed te beseffen dat het ministerie met het verschaffen van geld ook de plaats bepalen kon. En wanneer de paters alsnog overstag zouden gaan en in Lieveelde zouden bouwen dan kregen ze geen subsidie. Maar dat zou niet het geval zijn, want de staatssecretaris zou niet op haar besluit terugkomen *“ook al zouden alle 100 leden van de Tweede Kamer achter Lichtenvoorde staan”*. Daarmee konden burgemeester en wethouders de terugreis naar de Achterhoek aanvaarden.

1973. Den Haag. Adviseur van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen Dr. J. B. Drewes (links) met zijn vrouw. Dr. Drewes krijgt hier door de Westduitse ambassadeur Dr. Obermaier de Goethe-onderscheiding uitgereikt.

Het achterhoedegevecht van Herman Hulshof

(Uit: ‘Van huid tot koninklijk leder’, Hans de Beukelaer)

Hoewel het pleit dus beslecht was (ten nadele van Lichtenvoorde), weigerde Hulshof zich neer te leggen bij de feiten. Zo snel gaf hij de strijd niet op, dat lag niet in zijn aard. Ook het feit, dat hij door oneerlijke middelen het onderspit had moeten delven stak hem zeer. Hij zocht nu naar allerlei mogelijkheden om zijn gezag en invloed te demonstreren. Hij was van mening, dat zolang het gebouw nog niet in Groenlo stond, er nog van alles kon gebeuren. Hij begon met de stellingname: *‘Wij zullen*

Groenlo nooit als onze streekschool erkennen, ook al zullen voorlopig vele ouders genoodzaakt zijn, tegen hun wil, de kinderen daarheen te sturen’.

Hij betrok de lokale pers – het huis-aan-huisblad ELNA – erbij om de publieke opinie te bewerken en liet niet alleen zijn eigen pennenvruchten, maar ook de reacties van de opposenten op grote schaal in brochurevorm verspreiden. Hij stuurde die ook naar het ministerie, naar de landelijke kranten, naar leden van de Eerste en Tweede Kamer, naar de Commissaris der Koningin in Gelderland, naar de paters, naar iedereen van wie hij dacht dat ze ook maar een klein steentje zouden kunnen bijdragen om zijn strijd in zijn voordeel te beslissen.

Hulshof was ervan overtuigd dat het ‘gezonde verstand’ zou zegevieren. Naar zijn mening werd de kwestie gezien als een rivaliteit tussen Lichtenvoorde en Groenlo, terwijl het toch een zaak was van eerder gemaakte afspraken tussen de besturen van beide plaatsen met de paters, die nu niet waren nagekomen. Een man een man, een woord een woord, dat was de leidraad van Hulshof en dat verwachtte hij ook van anderen. Hulshof bracht de besturen van de plaatselijke rooms-katholieke vak- en standsverenigingen in het geweer, die in protesttelegrammen aan de staatssecretaris hun standpunt ten gunste van Lieveelde lieten weten. Maar bij het ministerie bleef men doof voor de aangehaalde argumenten. Op 5 januari 1955 werd de HBS toegewezen aan Groenlo. In een ultieme poging nog iets te redden en althans de frustratie kwijt te raken stuurden de besturen een laatste telegram naar de staatssecretaris.

“Het heeft ons gegriefd dat U en/of Uw ambtenaren wel met burgemeester Schoemaker van Groenlo, dat 5936 inwoners telt, alles hebt besproken, terwijl U weigerde onze burgemeester mr. Waals en de heer Hulshof-Herwalt namens Lichtenvoorde, dat 11.294 inwoners telt en de allergrootste belanghebbende is, in audiëntie te ontvangen om ons standpunt toe te lichten. U schrijft in Uw bovengenoemd besluit, dat alles uitvoerig is besproken met de Paters Maristen, die zich met de definitieve vestiging in Groenlo konden verenigen, terwijl de Paters hier thans circulaires verspreiden dat Uw Departement

hen heeft gedwongen van Lievelede af te zien door bedreiging de school anders geen subsidie te verlenen.

Wij verzoeken Uwe Excellentie én om redenen van rentabiliteit Uw besluit nu het nog mogelijk is te herzien, omdat wij, die straks het grootste aantal leerlingen zouden kunnen zenden, weigeren de nieuwe school in Groenlo als onze streekschool te erkennen én om haar onjuiste ligging én omdat zij volgens onze begrippen gebouwd wordt op fundamenten van woordbreuk en onrechtvaardigheid”.

Uit de stijl en de woordkeus blijkt duidelijk dat dit telegram is opgesteld door Herman Hulshof. Hulshof poogde via een bevriende relatie in Rome, pater Reijnoud Weijnenburg O.F.M – door hem aangeduid met “Beste Antoon” – in december 1955 ook de generaal-overste van de paters Maristen te Rome voor de zaak te interesseren. De generaal-overste Mgr. A.M. Cyr was echter van mening, dat de paters maar aan de wensen van de regering moesten voldoen, omdat daar het geld vandaan kwam. Bovendien hadden naar zijn mening de paters zich slechts door een eenvoudige belofte gebonden en niet door een schriftelijk contract. J.A. Kolkman hoofdredacteur van de Volkskrant en geboren Lichtenvoordenaar, die de door Hulshof toegezonden brochure met belangstelling had gelezen, reageerde als volgt: *“In feite komt het hier op neer dat de plaats van de school meer is bepaald naar de inzichten van de leraren en als resultaat van politieke relaties dan op basis van een reële doelmatigheidsfactor voor de toekomstige leerlingen.”*

Hoewel ook hij niet erg geporteerd was voor Lievelede, complimenteerde Kolkman Hulshof met zijn ijver en stak hem een hart onder de riem met de opmerking: *“Ook het pogen is verdienstelijk, al is de uitslag niet zoals men wenste.”*

J. A. Kolkman.

Omdat Hulshof zich nog steeds niet bij de uitslag wilde neerleggen, stelde hij voor te onderzoeken of Lichtenvoorde voldoende basis had voor een eigen HBS. Het aantal leerlingen was het probleem niet, dat was eerder van financiële aard. Er was op zijn minst een bedrag van f 300.000,- nodig. Op enige medewerking en subsidie van het ministerie hoefde men niet te rekenen. Een gedeelte van dit bedrag zou mogelijk via een rechtszaak wegens contractbreuk van de paters kunnen worden verkregen. Maar, de bouw van een eigen HBS bracht natuurlijk ook grote risico's voor de gemeente met zich mee.

Hulshof besloot allereerst nog eens beroep te doen op het ‘gezonde verstand’ van de paters om tot een “eerlijke oplossing” te komen. Hij stelde voor om het KASKI als scheidsrechter te laten optreden:

“De uitspraak is bindend voor allen. Van mijn kant beloof ik, dat wanneer de uitspraak der Commissie vóór Groenlo is, ik loyaal zal meewerken aan de bloei der school en ik ben ervan overtuigd, dat ook Lichtenvoorde deze school in dat geval als zijn streekschool zal erkennen, totdat gewijzigde omstandigheden een plaatselijke school wettigen. Indien het besluit niet ten gunste van Groenlo zou uitvallen, verwacht ik eenzelfde houding van de Paters en van Groenlo. Maakt U zich geen zorgen, Paters, over het Departement. Zeker, men zal natuurlijk even verstoord zijn en de definitieve bouw zal er wel door vertraagd worden, maar dat is geen onoverkomelijk bezwaar. Hoofdzaak is dat wij rust en vrede hebben. Paters, Lichtenvoorde steekt U de hand toe, neemt ze aan!”

Zo luidde Hulshofs dringende oproep.

Pater Jos van Benthem, directeur van de HBS, stuurde een circulaire rond, waarin hij het standpunt van de paters weergaf en ook waarom de school niet in Lievelede kon worden gebouwd. Van Benthem reageerde daarmee op de artikelenreeks van Herman Hulshof. Hij verweet hem dat Hulshof slechts “achterdocht en tweedracht” zaaide. Hulshof reageerde daarop geïrriteerd: “Waarom verwijt U mij dat? U weet toch zeer goed, dat die onrust er is en de tweedracht gezaaid is, niet door mij, maar door de houding der Paters. Ik begrijp heel goed Pater, dat vanuit Uw standpunt bekeken, het prettiger zou zijn, dat deze artikelen niet

geplaatst werden, maar de door U gepubliceerde circulaire is zo onvolledig dat de lezers een geheel verkeerde indruk van het verloop der zaak krijgen.”

Om de lezers duidelijk te maken dat de paters in Groenlo de school liever niet in Lieveelde hadden, ging Herman Hulshof gewoon verder met zijn artikelenreeks in de krant.

Het laatste schot wordt gelost

(Uit: ‘Van huid tot koninklijk leder’, Hans de Beukelaer)

Op 18 januari 1957 richtte Hulshof zich tot de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, mr. J. M. L. Th. Cals, met de reeds eerder aangehaalde argumenten en met een beroep op de rechtvaardigheid, maar ook dit schrijven had geen enkel effect. Politiek Den Haag had reeds beslist en kwam daar niet op terug. Op 25 maart 1957 liet de minister Hulshof weten: *“Het desbetreffende verzoek heeft duidelijk Groenlo als de meest gewenste plaats van vestiging aangewezen en het schoolbestuur deelt deze mening volkomen, zodat ik de bouw van bedoelde school in Lieveelde tot mijn leedwezen niet kan bevorderen”*.

Hulshof gaf zich echter niet zonder meer gewonnen. Strijdvaardig als altijd schreef hij: *“Zolang er nog één plank ligt, waar ik over kan, geef ik de strijd niet op”*. Op 18 september 1957 vroeg hij schriftelijk om een audiëntie bij minister Cals: *“Wanneer het departement heeft gemeend op grond van zwaarwegende argumenten de paters te moeten adviseren Groenlo als plaats van vestiging te kiezen – met terzijde schuiving van alle plechtige afspraken, door hen met Lichtenvoorde gemaakt, dan is dat natuurlijk Uw goed recht. Van de andere kant menen wij echter als burgers van een vrij en democratisch Nederland er aanspraak op te kunnen maken, dat men ook ons in een rustig gesprek duidelijk maakt, waarop dit advies steunt en onze tegenwerpingen aanhoort”*.

Voor minister Cals was de zaak allang besloten. Hij had er geen behoefte aan om alles nogmaals op te rakelen. In een brief liet hij op 15 oktober 1957 Herman Hulshof dan ook weten: *“De plaats van vestiging van een bijzondere school is een aangelegenheid van het*

1966. Minister Mr. J. L. M. Cals

desbetreffende schoolbestuur. Indien voor een school subsidie wordt gevraagd, neemt de regering mede de ligging van de school in beoordeling alvorens voor de school gelden op de begroting uit te trekken. De bouw van de school wordt op grond van wettelijke regelingen slechts gefinancierd na goedkeuring van de plannen door de Minister van O.K.W. De besprekingen over deze laatste aangelegenheid vinden uiteraard plaats tussen het schoolbestuur en het Ministerie. Ik geloof dat het niet juist zou zijn indien ik thans – nadat het bestuur een besluit heeft genomen in een aangelegenheid waarover dit bestuur in laatste instantie heeft te beslissen – over deze aangelegenheid met de burgemeester van Lichtenvoorde en U zou spreken. Tot mijn spijt moet ik U derhalve mededelen, dat ik geen aanleiding zie voor een bespreking over de vraag inzake de vestiging van de RK-HBS in Groenlo”.

Hiermee was de kwestie van de HBS in Lieveelde voor de minister afgesloten en werd de zwarte piet bij de Paters gelegd. Hulshofs verbeterde strijd voor een HBS binnen de gemeentegrenzen heeft niet mogen baten: kleinkinderen van Herman Hulshof gingen in de jaren zestig en later gewoon op de fiets naar het Marianum in Groenlo.

(Tot zover de citaten uit ‘Van huid tot koninklijk leder’)

Opening van de nieuwe HBS in Groenlo

In 1960 was het aantal leerlingen gestegen tot 330 en kreeg het Marianum zijn definitieve huisvesting in Groenlo met een capaciteit van 450 leerlingen.

De barakken verdwenen en er werd vlak naast die plek een nieuw gebouw neergezet, de kern van het huidige complex. De eerste steen werd gelegd door Frans Dankbaar, leerling van het eerste uur. De nieuwbouw werd in 1961 feestelijk geopend door kardinaal Bernardus Alferink, aartsbisschop van Utrecht.

Tijden veranderen

In 1970 werd de leiding van het Marianum door de paters toevertrouwd aan een leek, de heer W. van Tilburg. Gelijktijdig werden ook leken opgenomen in het bestuur. In 1989 werd de school omgevormd tot een brede schoolgemeenschap door fusie met de andere scholen voor voortgezet onderwijs in Groenlo. De Alloysiusmavo, de huishoudschool St. Martha, de school voor lager economisch en administratief onderwijs (LEAO) en de school voor lager landbouwonderwijs (LAO) gingen deel uit maken van een nieuw Marianum.

In 1992 volgde er opnieuw een fusie, nu met de besturen van de vier scholen voor voortgezet onderwijs in Lichtenvoorde. Onder de naam: *Stichting Marianum Lichtenvoorde Groenlo e.o.* werd een nieuw bestuur gevormd en in datzelfde jaar werden de *Franciscusmavo*, de *Lagere Technische School Dr. Ariëns* en de *School voor Lager Huishoud- en Nijver-*

heidsonderwijs 'Het Hof' in de nieuwe brede scholengemeenschap opgenomen, dan met meer dan 1800 leerlingen. En zo kreeg Herman Hulshof, hoewel postuum, want hij overleed op 9 september 1966, alsnog zonder slag of stoot het Marianum in Lichtenvoorde.

In 1995 werd het bestuur van de scholengemeenschap overgedragen aan de Stichting Carmelcollege te Hengelo (O). Carmel verbindt scholen voor voortgezet onderwijs verspreid over heel Nederland. Met circa 4.300 personeelsleden en ruim 38.000 leerlingen is het een grote stichting, waarbij kleinschaligheid voorop staat.

Neergang van het klooster Loreto in Lievelede

Kwam de HBS Marianum in Groenlo in de jaren zestig steeds verder tot bloei, Loreto kreeg daarentegen met ernstige moeilijkheden te kampen. Het klooster was een grootseminarie en afhankelijk van priesterstudenten. Na het Tweede Vaticaans Concilie eerste helft jaren zestig van de vorige eeuw begon de ontkerkelijking en kwam er tevens een einde aan de 'wereldlijke' macht van de geestelijken. Slechts weinig jongens voelden zich nu nog tot het priesterambt aangetrokken. De twintig voorhanden studentenkamers in het klooster raakten ontvolkt.

De verschillende theologieopleidingen in Nederland werden om bovengenoemde redenen steeds meer samengevoegd en de nog in het klooster in Lievelede aanwezige priesterstudenten verhuisden in de herfst van 1969 naar de

2016 Loreto. Eetzaal

2016 Loreto. Gehoorzaal

Westerhelling in Nijmegen, waar ze colleges gingen volgen aan de Katholieke Universiteit. Wel bleef er nog steeds een gemeenschap van Maristen op Loreto. In Loreto werd een opleiding voor leerling-bejaardenverzorgsters gehuisvest. Over een periode van een tiental jaren haalden enkele honderden hier hun diploma.

Hiermee was ook de wijziging van de doelstelling van Loreto een feit geworden. Reeds vanaf het begin hadden paters, studenten en broeders actief deelgenomen aan het parochielevens in de Achterhoek, door assistentie, spreekbeurten, jeugdwerk en retraites. Voortaan zou dit soort werk centraal staan.

Terwijl gedurende het hele jaar de eerste dagen van de week een zwerm meisjes de les- en recreatiezalen vulde en een derde van de twintig studentenkamertjes bezette, werd het huis in de weekends in beslag genomen door 12- tot 16-jarige schoolverlaters, werkgroepen, K.P.J.'ers, kinderen van de Duitse Caritas, kajotters en gymnasiasten van over de grens enz. Zelfs het pijpersgilde nam zijn toevlucht tot Loreto.

Het was verder de vergaderplaats van de pastores, parochieraden, liturgische werkgroepen en gespreksgroepen. Onder de vergaderende pastores was destijds ook de huidige pastoor van de Bonifatiusparochie van Lichtenvoorde, Casper Pikkemaat en de huidige vicaris regio Arnhem, Hans Pauw. Zij bedachten volgens eigen zeggen tijdens deze bijeenkomsten hemelbestormende vernieuwende plannen die helaas achteraf stuk voor stuk sneuvelden.

Door gebrek aan mankracht en doordat de HBS niet in Lievelede werd gerealiseerd konden de Maristen Erve Braker niet blijven exploiteren. Contractueel werd de boerderij met een gedeelte van de grond in 1984 teruggegeven aan de gebroeders Gunnewijk, zoons van Tony Gunnewijk. Op 1 juli 2011 werd het klooster te koop gezet. Drie paters bleven in afwachting van de verkoop het klooster bewonen, te weten: Ton Bun, Henk Kronenburg en Frans Kuijpers.

Pas in januari 2016 was er een koper voor het klooster en wel de Koptische Orthodoxe Kerk, die er haar eerste klooster in Nederland in wilde vestigen. De koop werd gesloten en op zondag 31 januari 2016 pakten de laatste drie nog in Loreto verblijvende paters Maristen hun koffers, na een drukbezochte afscheidsreceptie bij Erve Kots in Lievelede. Op deze receptie spraken Agnes Onstenk namens de geloofsgemeenschap Lievelede, pastoor Pikkemaat op persoonlijke titel en vicaris Hans Pauw hun dank en waardering uit voor het vele goede werk dat de paters Maristen in de regio hadden verricht.

Januari 2016. Pater Bun, Marist

Ook rector Jan Put van het Marianum in Groenlo gaf acte de présence. In zijn dankwoord benadrukte hij de innige band tussen Loreto en het Marianum.

Enkele paters Maristen gaven tot voor kort nog les op zijn school.

Jan Put zegde toe dat de leerlingen van het Marianum als teken van dank ook in de toekomst zullen blijven doneren aan het steunfonds ten behoeve van de Maristen.

In de morgen voorafgaand aan de afscheidsre-

ceptie had pater Bun in het bijzijn van zijn collega's pater Henk Kronenburg en pater Frans Kuijpers in de pastorietaan in Lievelede een herdenkingsboom geplant, die volgens toezegging van Agnes Onstenk zal worden voorzien van een koperen gedenkplaat met passende tekst.

Hiermede werd definitief het tijdperk van aanwezigheid van paters Maristen in Lievelede en Groenlo afgesloten.

*Lievelede 31 januari 2016 Erve Kots
Pater Marist Frans Kuijpers en vicaris Hans Pauw(r)*

*Lievelede 31 januari 2016 Erve Kots
Jan Put, rector van het Marianum
Groenlo.*

*Vlnr: pater Frans Kuijpers, pater Henk Kronenburg en pater Ton Bun tijdens het planten van de herdenkingsboom
Foto: Jan van den Brink*

Tot slot: Bernard Braker stierf op 22 november 1971 en heeft de opkomst van klooster Loreto helemaal meegemaakt. De hoofdpersoon Dorus Braker was al op 9 januari 1948 overleden en heeft zelfs de bouw van het klooster niet meer gezien.

Bronnen

- Veelkleurigheid van een parochie, uitgave van parochiebestuur Lieveelde.*
- De geschiedenis van Studiehuis Loreto in Lieveelde verzameld door Pater Titus. M. Elfrink, Marist.*
- Van huid tot koninklijk leder, 125 jaar Koninklijke Hulshof's leerfabrieken Lichtenvoorde, 1876-2001, Hans de Beukelaer. Uitgeverij Fagus, 2001.*
- Grolsch Verleden, themanummer: 60 jaar Marianum in beeld. Uitgave van de Oudheidkundige Vereniging Groenlo.*
- Een aardse geschiedenis, jubileumuitgave van de ABTB.*
- Foto's deels VOL fotoarchief, deels internet, deels Henk Hanselman en Theo Withag.*

Brieven van B&W van Lichtenvoorde aan de jongens in Indië

Door Theo Withag

Om het Nederlandse gezag in Nederlands-Indië na de aftocht van de Japanse bezetter in augustus 1946 te herstellen verbleven in de periode 1946 tot midden 1950 meer dan 150.000 Nederlandse dienstplichtige militairen in Indië. Hieronder ook enkele tientallen Lichtenvoordse jongens.

Om hun heimwee naar Nederland enigszins te verzachten, verzag een zekere Hein Alfrink deze jongens, onder de vlag van de gemeente Lichtenvoorde middels meerdere nieuwsbrieven per jaar van nieuws uit de gemeente Lichtenvoorde. Deze nieuwsbrieven hadden als titel 'De Groet'.

Ook het college van B&W Lichtenvoorde liet

zich niet onbetuigd en stuurde met enige regelmaat brieven naar de Lichtenvoordse jongens waarmee het college liet blijken met de Lichtenvoordse jongens mee te leven.

Deze brieven zijn grotendeels bewaard gebleven en afschriften daarvan zijn in het bezit gekomen van onze vereniging. Deze brieven, op luchtpostpapier, hebben destijds danig geleden onder de invloed van de vochtige Indische tropenhitte. Dat is de reden waarom ze onderstaand door schrijver dezes slechts in overgetypte vorm, inclusief de enkele taalfouten, aan u ter lezing kunnen worden voorgelegd. Hier volgt een schrijven uit juli 1947.

AAN:

De Lichtenvoordse jongens
in Indië

Lichtenvoorde, 21 juli 1947.

Beste Vrienden,

Het is wel onder zeer bijzondere omstandigheden, dat wij vandaag onze brief aan jullie beginnen. Want gisteravond heeft heel Nederland, en hebben vermoedelijk vele daarbuiten geluisterd naar de radiorede van Zijne Excellentie de Minister-President, die bekend maakte, dat de opdracht gegeven was om over te gaan tot politionele acties ten einde orde en rust op Java en Sumatra te herstellen en om te komen tot een loyale naleving van de Lingadjattiovereenkomst.

Wat dit alles betekent, jullie zult het beter weten te vertellen als wij; jullie staat 1* er midden in. Jullie zult van ons niet verwachten, dat wij als het ware een grote redevoering per brief gaan afsteken met prachtige hoogdravende woorden en oratorische fraaiheden. Wat Minister Beel door de radio zeide, getuigde van grote eerlijkheid en groot verantwoordelijkheidsgevoel; en daar hebben wij niets aan toe te voegen. Dan alleen het volgende. Jullie weet, dat wij met onze brieven steeds de bedoeling hebben gehad uitdrukking te geven aan onze overtuiging, dat onze Lichtenvoordse jongens in Indië meer dan andere inwoners van onze gemeente recht hebben op onze belangstelling, ons medeleven. Wij hebben altijd gehoopt, dat onze brieven jullie vreugde zouden brengen, een opwekking, een vriendengroet; en wij geloven daarin ook wel geslaagd te zijn. Maar nu, in deze omstandigheden, nu voelen wij ons veel meer dan ooit verantwoordelijk tegenover jullie en zullen wij ons inspannen zoveel we kunnen om inderdaad voor jullie datgene te betekenen, wat je van ons verwacht en verwachten moogt.

Op de eerste plaats bidden wij God, dat Hij jullie alle zegenen en beschermen moge, en ook jullie Ouders, familie en verloofden. Op de tweede plaats weten wij, dat wij hier geen wonderdoeners zijn, en dat onze middelen maar beperkte omvang hebben, maar wat we doen kunnen, dat zullen we doen, met graagte en met enthousiasme!

Daarop geven wij elkaar een hand.

We hebben al een paar keer geschreven over de cantine-wagen-actie. Die is inmiddels achter de rug. En met groot succes. Om te slagen moest de collecte opbrengen per inwoner een dubbeltje; in werkelijkheid bracht zij op twee dubbeltjes per inwoner; ruim 2000 gulden. Het geld is aan de N.I.W.I.N. (Nationale Inspanning Welzijnsverzorging Indië. T.W.) gezonden en als die nu maar gauw opschiet, dan rijdt onze wagen spoedig. Een van de jongens vroeg in een brief, of er ook gezorgd werd, dat er wat in de wagen kwam. Natuurlijk: wat zou je aan een lege wagen hebben?

4 oktober 1947. Vlnr: wethouder A. Ravesloot, vader J. B. ten Holder, burgemeester mr. F. J. Waals, wethouder B. Hogenkamp en gemeentesecretaris B. L. A. M. Veldman. Foto genomen bij gelegenheid van de aangifte van de geboorte van Ans ten Holder, de 10.000ste inwoner van Lichtenvoorde. Fotocollectie Vereniging voor Oudheidkunde

Dan is er nog onze St. Nicolaasactie voor jullie familie. Van vele jongens hebben wij brieven gekregen, dat ze het een goed idee vonden en zouden zorgen met spoed het een en ander te sturen. Verschillende anderen schreven, dat ze ook het idee goed vonden, maar dat alles in Indië zo duur was, dat het voor de jongens onmogelijk is een paar behoorlijke dingetjes bij elkaar te scharrelen. Wij schreven dat het onze bedoeling niet was en dat is het ook nu niet, om een aanval te doen op jullie finantiën; wij dachten, dat er toch wel klein typisch Indische snuisterijen voor niet al te veel geld te krijgen waren. Maar dat bleek niet zo te zijn. Daarin hebben we dus de plank misgeslagen. En we geloven dat des te eerder, omdat verleden week de burgemeester per trein naar den Haag reisde en in de trein een officier sprak, die juist uit Indië kwam. Die officier vertelde een en ander van de prijzen, en dat is om van te rillen, zelfs bij de hitte van vandaag. Maar een van de jongens heeft de oplossing vermoedelijk gegeven. Die schreef namelijk ook, dat ons plan zo duur was, en daarom stelde hij voor, dat iedere jongen een of meer foto's zou zenden van zichzelf, bestemd voor zijn ouders of voor wie hij verder wil, bijvoorbeeld zijn meisje. Dat moet dan natuurlijk een beetje mooie foto zijn, liefst

met hem alleen er op, en een foto, die ze thuis nog niet hebben. Wij zullen hier dan zorgen, dat er een mooi lijstje om komt en dan krijgen de door jullie uitgedachte gelukkigen die op die bewuste St. Nicolaasavond. Wij hopen, dat op die manier niemand hoeft te ontbreken. We spreken dus af: je doet, wat mogelijk is en je zendt snuisterijtjes of foto's, naar gelang je verkiest.

Aangezien de reis van Nederland naar Indië nogal veel tijd vergt is Katholiek Thuisfront nu reeds op audiëntie geweest bij St. Nicolaas en heeft de heilige man beloofd alles te zullen doen, wat Hij kan, en om op tijd bij jullie in Indië te komen.

Wat het Lichtenvoordse nieuws aangaat, op Zaterdag 19 Juli j.l. zijn de ouden van dagen weer eens op stap geweest voor het eerst sinds 1939. "Lichtenvoorde Vooruit" had alles keurig georganiseerd en de oudjes waren puik tevreden. In Lieveelde hebben we stemming gehad over de ruilverkaveling. Dit is aangenomen, maar er dreigden bijna stukken van te komen, zo boos waren de tegenstanders. Wij denken dat de gang van zaken hen toch allemaal tevreden zal maken. De harmonie van Lieveelde won de eerste prijs in de 4e klasse in het concours te Groenlo. Ze hebben in Lieveelde dus blijkbaar verstand van Harmonie en zo zal ook de onderlinge harmonie wel weer spoedig terugkeren. Verleden jaar in deze tijd, was alles in de weer voor het 1000-jarig feest (1000 jaar Lichtenvoorde. T.W.) en voor de D.E.T.O. 2* Die tentoonstelling was een zodanig succes, dat nu alles aan het tentoonstellen is geslagen; Doetinchem natuurlijk, en Zutphen en Winterswijk. Zo zie je: goed voorbeeld doet goed volgen.

Wij danken jullie voor de vele brieven, welke wij ontvangen. De meeste jongens hebben al meer dan eens teruggeschreven. En de "Groet" schijnt ook in de smaak te vallen, daar zijn we blij mee. Komaan, jongens, we gaan voor deze keer weer afscheid nemen. Laten we hopen, dat jullie werk in Indië thans spoedig succes moge hebben en dat er inderdaad vrede, welvaart en recht zal komen voor blank en bruin. Lichtenvoorde is en blijft bij jullie, waar je gaat of staat. God zegene jullie! Tot afscheid een stevige hand en beste wensen namens alle tienduizend Lichtenvoordenaars van

Burgemeester en wethouders.

De secretaris, Veldman.	De burgemeester, Mr. F.J. Waals.
De 2e Wethouder, B. Hogenkamp.	De 1e Wethouder, A. Ravesloot.

1. De brief is volgens de 'regels' van toen geschreven. Het persoonlijk. voornaamwoord 'Jullie' krijgt dan vaak een enkelvoudig werkwoord: Jullie weet, jullie kunt, jullie gaat, etc. Tegenwoordig schrijven we Jullie weten, jullie gaan etc.*

2. D.E.T.O was een landbouw- en nijverheidstentoonstelling met als thema 'Door Energie Tot Ontwikkeling'*

Zes dienstplichtige jongens uit de gemeente lieten het leven tijdens de strijd. In november 1951 werd ter herinnering aan hen het Indiëmonument onthuld in het bordes van het gemeentehuis. Helm, sabel en palmtak bekronen de namen van hen die vielen: B. Doppen, A. Tankink, J. Eekelder, A. Visser, H. Stortelder en P. de Vries. De zes sterren zijn het symbool van de hoop op beloning. Het gedenkteken is een ontwerp van pastoor Vink uit Meddo en werd door steenhouwer Führen uit Winterswijk gemaakt.

Ontwikkelingen in de gemeente Lichtenvoorde vanaf 1851

Deel 4, 1881 - 1890

Door Arnold Plumiers

Hoofdstuk I Bevolking

Zowel in 1881 als in 1886 wordt melding gemaakt van de inspanningen die geleverd worden om een goede bevolkingsadministratie te voeren. Toch zijn er ook in dit decennium weer een aantal fouten gemaakt bij het overnemen van gegevens. Een motivering voor de veranderde gegevens wordt niet gegeven, derhalve moeten we de veranderingen als fouten aanmerken. In het overzichtsschema zijn de aantallen genoteerd volgens opgave van de gemeente. Daar waar ze niet correct zijn overgenomen, zijn ze cursief weergegeven.

In 1881 zijn er 64 personen meer verantwoord dan er in 1880 bij het jaareinde waren. In 1886 is het verschil slechts 4 personen. In dat jaar zijn er aan het einde 10 personen minder

dan aan het begin. Er worden maar 6 personen vermeld.

Ook aan het eind van het decennium gaat het weer mis. 1887 wordt beëindigd met 2165 mannen en 2006 vrouwen, totaal 4171 personen. Bij de aanvang van 1888 worden er echter respectievelijk 2202 mannen en 2048 vrouwen genoteerd, een surplus van 79 personen. Eind 1889 zijn er 2227 mannen en 2063 vrouwen volgens de eindtelling. Bij de aanvang van 1890 worden er echter 2252 mannen en 2000 vrouwen opgeschreven. Dat zijn er 38 minder. In de onderhavige periode is de bevolking gegroeid van bijna 4000 naar ruim 4300, dat is bijna 8 %, waarbij de grootste schommelingen zich voordoen bij de inkomende en vertrekkende inwoners.

Ontwikkeling bevolking Lichtenvoorde tussen 1881 en 1890

Jaar	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Vorig jaar manl.	2038	2038	2082	2100	2132	2181	2185	2202	2220	2252
vorig jaar vrll.	1947	1953	1966	1961	1981	2007	1997	2048	2053	2000
Totaal vorig jaar	3985	3991	4048	4061	4113	4188	4182	4250	4273	4252
Geboren manl.	55	45	55	54	56	59	68	60	51	52
Geboren vrouwl.	56	46	45	63	58	54	58	54	52	57
Ingekomen manl.	73	141	137	121	116	112	125	129	94	171
Ingekomen vrouwl.	52	70	60	66	62	56	62	53	93	61
Totaal	4221	4293	4345	4365	4405	4469	4495	4546	4563	4593
Overleden manl.	-52	-47	-44	-52	-41	-43	-39	-51	-55	-56
Overleden vrouwl.	-45	-42	-45	-39	-45	-62	-48	-49	-45	-37
Vertrokken manl.	-76	-95	-130	-91	-82	-124	-174	-120	-83	-108
Vertrokken vrouwl.	-57	-61	-65	-70	-49	-62	-63	-53	-90	-82
Totaal wettige										
inwoners op 31/12	3991	4048	4061	4113	4188	4178	4171	4273	4290	4310
Levenloos geboren	4	5	7	8	5	8	11	4	10	12
Totaal huwelijken	24	30	26	24	32	23	29	21	23	27

Levenloos geboren werden voor 1866 niet geregistreerd en daarna niet meegeteld.

Foutieve overnames zijn cursief gedrukt .

Verkiezingen en Gemeentebestuur 1881 - 1890

1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
J.A. van Basten Batenburg * xx Burgemeester	burgem	burgem	burgem	burgem	burgem	burgem	----	----	----	----
G.R.C.M. Raupp ** Burgemeester	----	----	----	----	----	burgem	burgem	burgem	burgem	burgem
Bern. Franc. Hulshof w Wethouder	beno **	idem **	idem	idem	idem	idem	----	----	----	----
Jan Berend Wopereis y Wethouder	idem	idem	----	----	----	----	----	----	----	----
Antony Hulshof B. zn v Wethouder	----	----	benoemd	idem	idem	idem	idem	----	----	----
Jan H. Krabbenborg z Wethouder	----	----	----	----	----	----	benoemd	idem	idem	----
B.J. Hulshof Wethouder	----	----	----	----	----	----	----	benoemd	idem	----
T. Kolkman Wethouder	----	----	----	----	----	----	----	----	----	benoemd
Antonij Hulshof G.. zn Wethouder	----	----	----	----	----	----	----	----	----	benoemd
G.R.C.M. Raupp ** Raadslid	----	----	----	----	----	----	----	----	benoemd	idem
Jan Berend Wopereis y Raadslid	idem	idem	----	----	----	----	----	----	----	----
B. Klein Avink op Naberink Raadslid	idem	idem	herben	idem	----	----	----	----	----	----
Johannes Antonius v.Bast.B xx Raadslid	burgem	burgem	herben	idem	idem	overl.	----	----	----	----
Antonij Hulshof G.. zn Raadslid	idem	idem **	herben**	idem **	idem **	idem **	idem **	idem **	idem **	idem **
Bernard Sterneborg Raadslid	idem	idem **	idem **	idem **	herben**	idem **	idem **	idem **	idem **	idem **
Jan H. Krabbenborg z Raadslid	idem	idem	idem	idem	herben	idem	idem	idem	idem	----
Antony Hulshof B. zn v Raadslid	idem	idem	idem	idem	herben	idem	idem	idem	idem	----
Johannes Hendrik Hulshof Raadslid	idem	idem	idem	idem	herben	idem	idem	idem	idem	idem
Bernardus Franciscus Hulshof w Raadslid	benoemd	idem	idem	idem	idem	idem	----	----	----	----
Jan H Groot Avink Raadslid	benoemd	idem	idem	idem	idem	idem	idem	idem	idem	idem
Gerrit Jan Toebes Raadslid	benoemd	idem	idem	idem	idem	idem	idem	idem	idem	idem
H.Hulsink Raadslid	----	----	benoemd	idem	idem	idem	idem	idem	idem	idem
G.J. Klein Ikink Raadslid	----	----	----	----	benoemd	idem	idem	idem	idem	idem
T.Kolkman Raadslid	----	----	----	----	----	----	----	----	benoemd	idem
J. Hulshof Raadslid	----	----	----	----	----	----	benoemd	idem	----	----
B.J. Hulshof Raadslid	----	----	----	----	----	----	benoemd	idem	----	----
A. Krabbenborg Raadslid	----	----	----	----	----	----	----	----	----	benoemd
G.J. Rouwhorst Raadslid	----	----	----	----	----	----	----	----	----	benoemd
Kiesgerechtigden 2e Kamer./ Pr.St	160	177	183	181	200	198	198	328	329	346
Kiesgerechtigden Gemeenteraad	261	281	278	275	281	284	292	328	329	346

* tevens Secretaris en Ambtenaar van de B.S.
 ** tevens ambtenaar van de B.S.
 v is dezelfde
 w is dezelfde
 x is dezelfde
 xx is dezelfde
 y is dezelfde
 z is dezelfde
 De gegevens over 1875 ontbreken in het archief

Hoofdstuk II Verkiezingen

De gehouden verkiezingen betreft verkiezingen en herbenoemingen van burgemeesters, wethouders en raadsleden. Aangezien de burgemeester ook deel uitmaakte van de raad, diende die daarvoor dus gekozen te worden. In de bijlage Verkiezingen en Gemeentebestuur 1881 -1890 is de samenstelling van de raad per 1 januari 1881 te zien onder de kop 1880. In dit schema is ook het aantal kiesgerechtigden voor respectievelijk de Tweede Kamer der Staten Generaal, voor de Provinciale Staten en voor de gemeenteraad weergegeven. Het stemrecht was, zoals reeds eerder vermeld, verbonden aan de hoeveelheid belasting die werd afgedragen. Vanaf 1888 zijn die belastingvoeten kennelijk geüniformeerd, want vanaf die tijd zijn de aantallen voor alle gremia gelijk. Op 19 juli 1881 worden de heren, B.F. Hulshof, J.H. Groot Avink en G.J. Toebes gekozen

voor de gemeenteraad voor een periode tot 1887. Uit de samenstelling van het college van B&W blijkt dat B.F. Hulshof ook benoemd is tot wethouder. In de bijlage salarissen zijn de salarissen van de gemeentebestuurders en het ondersteunende personeel weergegeven. In principe werden de salarissen eens per 5 jaar vastgesteld, tenzij er grote directe of indirecte veranderingen in de functie werden aangebracht. Sommige salarissen waren inclusief vrij wonen, maar ook bij promotie of taakverzwaring kon een salaris aangepast worden. De nullijn over meerdere jaren was ook toen al een bekend fenomeen. In 1883 werden op 17 juli J.A. van Basten Batenburg, A. Hulshof, B. Klein Avink en H. Hulsink in de gemeenteraad gekozen, de heer A. Hulshof B.zn wordt de nieuwe wethouder in de plaats van de heer J.B. Wopereis. Laatstgenoemde wordt in de raad opgevolgd door H. Hulsink.

Op 21 juli 1885 worden B. Sterneborg, J.H. Krabbenborg, A. Hulshof en J.H. Hulshof herkozen tot 1891. Van het beëindigen van het raadswerk door B. Klein Avink en zijn opvolging door G.J. Klein Ikink wordt geen melding gemaakt onder het kopje benoemingen/verkiezingen. De enige vermelding staat in de rubriek 'Personeel van de Raad'. In 1886 zijn er geen verkiezingen voor de gemeenteraad, maar in dit jaar overlijdt burgemeester J.A. van Basten Batenburg, die opgevolgd wordt door G.R.C.M. Raupp. Benoeming tot lid van de Raad is nergens aangegeven, maar hij staat wel bijgevoegd in de rubriek 'Personeel van de Raad'. Op 26 april 1887 wordt J. Hulshof gekozen tot raadslid, op 19 juli gevolgd door de hervervkiezing van G.J. Toebes en B.J. Hulshof en vervolgens op 2 augustus J.H. Groot Avink. De rubriek veranderingen in het personeel van de raad geeft de volgende informatie:

J. Hulshof komt in de plaats van J.A. van Basten Batenburg, B.J. Hulshof vervangt B.F. Hulshof als raadslid. Laatst genoemde wordt als wethouder vervangen door J.H. Krabbenborg. In 1888 zijn er geen verkiezingen, maar de eisen aan de stemgerechtigden zijn kennelijk gewijzigd, want de aantallen die voor de Tweede Kamer en de Provinciale Staten mogen stemmen zijn gelijk aan het aantal stemgerechtigden voor het gemeentebestuur, er van uitgaande dat het over dezelfde mensen gaat. Burgemeester Raupp wordt op 20 maart 1889 als lid van de gemeenteraad gekozen, in de plaats van B.J. Hulshof. Als wethouder wordt voornoemde opgevolgd door B. Sterneborg. Op 16 juli wordt T. Kolkman als raadslid aangesteld in de plaats van J. Hulshof. De raad wordt in 1890 aangevuld met Antoni Krabbenborg op 28 maart en Gerrit Jan Rouwhorst op 3 juli in de plaats van Jan H. Krabbenborg en Antony Hulshof B.zn.

Hoofdstuk III Gemeentebestuur

Tijdens burgemeester/secretaris J.A. van Basten Batenburg werden onder de activiteiten weinig opzienbarende zaken opgenomen. Het beperkte zich tot zorg voor onderhoud van gebouwen en wegen en verdere vooral routinezaken, als aanbestedingen, verpachtingen verkopen en salarisvaststellingen (voor een periode van 5 jaar). Het ondersteunende personeel werd in 1881 uitgebreid met een telegraafbode en een geneesheer, de arts J.J. van Son. Een lang leven is deze arts niet gegeven, want in 1886 overlijdt hij.

In 1882 komt er een veldwachter bij, de heer B. Halink en de functie van bediende ter secretarie verdwijnt. Het oprichten van een school in Vragender komt aan de orde, de besluitvorming tot aanbesteding duurt tot 1884. Vragender krijgt een school met onderwijzerswoning. In 1884 worden ook de straten in Stad aangepakt en voorzien van Belgische keien.

In 1886 overlijdt niet alleen de geneeskundige maar ook de burgemeester J.A. van Basten Batenburg. Als opvolger komt burgemeester G.R.C.M. Raupp. In tegenstelling tot zijn voorganger wordt hij niet de nieuwe gemeente-

secretaris. Daarvoor wordt benoemd mr. W. van Basten Batenburg. De nieuwe burgemeester wordt ook niet direct in de raad opgenomen. Verdere mutaties in de ondersteunende sector zijn, in 1887, de vervanging van veldwachter Diderichs door W.H. Tegelaars en de benoeming van een nieuwe geneesheer, de arts C.F.J. Reichman.

De nieuwe secretaris maakt werk van zijn functie, want de ruimte in het verslag over 1887 is te klein om alle activiteiten te noemen. Het geeft ons een inzicht in de toenmalige activiteiten.

Er wordt melding gedaan van een tekort in de gemeentekas van f 1959,15½ en het besluit tot het brengen van orde en regelmaat in het financieel beheer. Kennelijk ontbraken die orde en regelmaat.

Er wordt besloten tot het verlenen van een bijdrage voor '*S Konings 70-jarig geboortefeest*'.

De eervol ontslagen veldwachter Diderichs krijgt een pensioentoeelage van f 100,-. Er wordt een nieuwe instructie voor de gemeentesecretaris vastgesteld.

Ook besluit men tot de verkoop van de aandelen van de Ned. W. Spoorweg.

Men besluit tot aanstelling van de openbare school te Zieuwent.

De instructie voor de gemeentegeneesheer wordt vastgesteld.

Er wordt besloten tot verhoging van de jaarwedde van de veldwachter en tot het inrichten van het oude gemeentehuis tot veldwachterswoning.

Er wordt besloten een stuk grond aan te kopen waarop een nieuwe school gesticht zal worden. Ook wordt besloten tot vergroting van de school in Vragender.

Vastgesteld wordt een instructie voor de gemeentewegwerkers.

Twee wethouders worden benoemd en er wordt een lening van f 17.500,- aangegaan.

Er wordt besloten tot aankoop van een brandspuit met zuig- en persvermogen en het aanbrengen van brandputten.

Een onderwijzer aan de O.L. school in Stad wordt ontslagen en het leerplan in de Duitse taal aan de school in Zieuwent en Stad wordt uitgebreid.

De jaarwedde voor de geneesheer in Stad wordt verhoogd tot f 1000,- met vrije woning. De geneesheer in Zieuwent moet het doen met f 250,-.

Er zal een berging voor hout en steenkolen worden gebouwd en een lijkenhuis op de Algemene Begraafplaats.

De politie mag een controlehorloge aanschaffen.

Er wordt besloten een keistraat bij de nieuwe school aan te leggen.

Er wordt een geneesheer benoemd.

De wegen van Zieuwent naar Harreveld en van Lichtenvoorde naar Vragender worden verbeterd en in Zieuwent komen straatlantaarns en de verlichting in Stad wordt uitgebreid.

Tot slot wordt besloten tot aflossing van de geldleningen.

Ten aanzien van de archieven lezen we de alleszeggende mededeling : de archieven zijn gerangschikt en op orde gebracht. Vanaf dat moment zijn ze in goede staat.

In 1888 staat niets vermeld over zaken waarmee men zich bezighoudt. Wel wordt melding gemaakt van het vertrek van dokter Reichman naar Zieuwent en de aanstelling van dokter D.J. van Rijn in Stad.

M. Lelieveld wordt benoemd tot Schatter van het Vergunningsrecht. Controle in cafés dus.

Ook in 1889 is er weer een uitgebreid overzicht van de bezigheden van de gemeenteraad. Een oude school wordt bestemd als boterwaag. De bouw van een school in Harreveld komt aan de orde. De varkensmarkt wordt uitgebreid. Voorts zijn er een aantal benoemingen en ontslagen gememoreerd.

Het verslag van 1890 geeft een aantal in klad geschreven gegevens, maar de teneur is niet wezenlijk anders dan de beide voorgaande jaren. Te vermelden valt het besluit om bij te dragen in de jaarwedde van de rijksveearts in Groenlo.

Salarissen 1881 - 1890		
Jaar	1881	1886
Burgemeester J.A. van Basten Batenburg	950,00	
Burgemeester G.R.C.M. Raupp		950,00
Secretaris Johannes Antonius van Basten Batenburg	625,00	
Secretaris W. van Basten Batenburg tot 1889		625,00
Secretaris L.A.M. van Basten Batenburg vanaf 19-06-1889		
Wethouder J.B. Wopereis	40,00	
Wethouder Bernardus Franciscus Hulshof	40,00	40,00
Wethouder A. Hulshof		40,00
Gemeente ontvanger J.W. te Welscher	350,00	350,00
Bediende ter secretarie Johannus Bernardus van Harxen	40,00	
Veldwachter Johannes Diderichs	312,00	312,00
Tolgaarder Jan Hendrik Donderwinkel	150,00	150,00
Vroedvrouw E. Morsink	300,00	300,00
Nachtwaker Harmanus J. van Thiel	100,00	100,00
Geneeskundige J.J. van Son	525,00	525,00
Geneeskundige C.F.J. Reichman		
Geneeskundige D.J. van Rijn		
Telegraafbode J. H. Aagten	65,00	65,00
Veldwachter B. Halink per 1882		390,00
Veldwachter W.H. Teegelaers		
B. Sterneborg schatter localiteiten sterke drank-tot 1888 M. Lelieveld schatter van het vergunningsrecht vanaf 1888		10,00
De ambtenaren van de Burgerlijke Stand zijn onbezoldigd		

Hoofdstuk IV Geldmiddelen

De begrotingen worden tot op de halve cent nauwkeurig weergegeven. Kijken we naar de bijbehorende gerealiseerde jaarrekeningen, dan zijn er jaren dat het redelijk klopt, maar in de jaren vanaf 1887 zijn er aanzienlijke verschillen tussen begroting en resultaat. Toch weet men nog steeds met een positief jaarresultaat te eindigen. Daar kan men anno 2016 met enige jaloezie naar kijken.

In de 5-jarige opgave van de gemeenteschulden staan de opgenomen leningen vermeld. In

1881 staan daar twee leningen, één van f 50.000,- uit 1876, aangegaan voor de aanleg van een spoorweg en vervolgens een lening van f 11.000,- ten behoeve van de bouw van een gemeentehuis en een dokterswoning. Beide tegen 4½ procent rente jaarlijks. In 1886 zijn daar 2 leningen van f 5.000,- bijgekomen tegen een rente van 4¼ procent per jaar. Eén lening was ten behoeve van de oprichting van een school met onderwijzerswoning, de andere diende voor de aanleg van een keistraat.

Bijlage Geldmiddelen 1881 - 1890

	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Begroting ontvangsten		18052	19195	34977	21678	35335	21331	23046	22224	20223	23329
Begroting uitgaven		18052	19195	34977	21678	35335	21331	23046	22224	20223	23329
Begroting resultaat		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gerealiseerde ontvangsten	23011	34729	23131	28772	30384	37067	28981	82921	65754	33915	30826
Gerealiseerde uitgaven	15464	29179	16333	16837	20130	32209	23088	72602	65037	32564	30684
Gerealiseerd resultaat	7547	5550	6798	11935	10254	4858	5893	10319	717	1351	142

Hoofdstuk V Gemeente-eigendommen, werken en inrigtingen

Eigendommen niet bestemd voor de publieke dienst

De eerste jaren zijn deze eigendommen er niet, echter in 1887 wordt hier een weiland opgevoerd dat per jaar f 25,00 opbrengt. In 1889 komen hier 2 huizen bij die niets opbrengen.

Eigendommen bestemd voor de publieke dienst en openbare gemeentewerken

Openbare gebouwen

Hier worden jaarlijks de gemeentelijke gebouwen en hun staat van onderhoud weergegeven. Een lijst die nauwelijks aan wijzigingen onderhevig is. Ook worden hier de onderhoudskosten en aanbestedingen aangeduid.

De genoemde gebouwen zijn: 1. schoolgebouw voor openbaar onderwijs in Stad; 2. onderwijzerswoning in Stad; 3. gemeentehuis. De bouwkundige staat hiervan is slecht en daarom besluit men in 1881 tot nieuwbouw.

Hiervoor is een bedrag van f 6299,25 nodig; 4. lijkenhuisje; 5. tolgaarderswoning; 6. in 1881 komt daar een dokterswoning bij, bouwkosten f 7323,44.

In dit decennium worden er scholen gerealiseerd in Vragender en Harreveld met daarbij onderwijzerswoningen.

De onderhoudskosten aan de gebouwen bedragen zelden meer dan f 150,- per eenheid.

Voor het lijkenhuisje wordt niets uitgetrokken en dit item verdwijnt in 1887 van de lijst, om daar in 1889 weer op terug te keren. Het lijkenhuisje komt op de r.-k. begraafplaats. Op de algemene begraafplaats komt een schuurtje. In 1887 wordt zowel de school als de onderwijzerswoning in Stad vernieuwd. Het aanbestedingsbedrag is f 19.637,00 waar f 7500,- subsidie tegenover staat.

De school in Vragender is te klein geworden en wordt voor f 1959,00 aangepast.

Een oude school in Stad wordt in 1890 getransformeerd tot boterwaag.

a. Straten, pleinen, riolen, waterleidingen

De infrastructuur vraagt jaarlijks een behoorlijk bedrag uit de gemeentekas. Voor regulier

onderhoud van de straten worden bedragen genoemd tussen de f 100,- en f 300,-. Voor verbeteringen en vernieuwingen is dit decennium ruim f 11.000,- besteed.

b. Wegen en voetpaden behorende aan en in onderhoud bij de gemeente

Het betreft hier kunstwegen (grind) en zandwegen, die in een redelijke staat worden gehouden, maar die af en toe ook het predicaat slecht krijgen. Tussen 1881 en 1890 wordt een bedrag van f 21754,- besteed aan de kunstwegen, om daar in 1890 nog eens f 6469,- bij te doen.

De zandwegen vragen over de 10-jaarlijkse periode f 6620,- aan onderhoud, gemiddeld dus f 662,00 per jaar.

In zijn totaliteit wordt er beduidend meer aan wegen uitgegeven dan in de vorige decennia.

c. Rivieren, kanalen, vaarten en bijbehorende werken, als waterkeringen, overlaten, sluizen, duikers, bruggen etc.

De onderhoudsstatus wordt als redelijk tot goed omschreven. Als hoogste jaarbedrag wordt f 939,35 genoteerd terwijl het gemiddelde per jaar over die periode op f 500,- komt.

Begraafplaatsen

De gemeente Lichtenvoorde kent één algemene begraafplaats in de wijk Stad. Voorts zijn er r.-k. begraafplaatsen in Stad, Zieuwent, Harveld en Vragender. In zijn algemeenheid worden ze goed bijgehouden, alleen in 1886 en 1888 liet de situatie in Stad te wensen over. In 1889 zijn de problemen opgelost door een heg om de r.-k. begraafplaats te planten en daar een lijkenhuisje te realiseren. In 1890 is dit gereed en het wordt dan omschreven als zeer net en doelmatig ingericht.

Hoofdstuk VI a Medische Politie

In dit hoofdstuk gaat het om de gezondheids-toestand van de inwoners en alle daarmee verbonden randvoorwaarden, ingedeeld in paragrafen en sub-paragrafen. Ook hier worden weer vele vragen gesteld die in de gemeente Lichtenvoorde niet van toepassing zijn en die derhalve worden overgeslagen.

Toestanden welke invloed uit kunnen oefenen op de volksgezondheid

Opgave van den toestand der openbare wegen (openbare reinheid, wateren (waterverversching), goten riolen, sekreten, urinoirs, en van openbare gebouwen (scholen, gestichten, slaapsteden, kerken enz.).

Vrijwel altijd wordt vermeld dat de toestand van de genoemde items redelijk goed is. Vanaf 1887 is daar de vermelding bijgekomen dat enkele goten in kwaliteit te wensen overlaten. Maatregelen om dit euvel te verhelpen worden niet nodig geacht.

Ook de vraag over de mestverzameling wordt met de volgende volzin afgedaan: “*De mestverzameling geschiedt alhier over het algemeen in de koe- en paardestallen en wordt*

daaruit naar de landerijen vervoerd”.

Ten aanzien van de functie van gemeentelijke gebouwen zijn enkele wijzigingen aangebracht; zo wordt het oude gemeentehuis in 1887 tot veldwachterswoning getransformeerd en verandert de oude school in 1888 in een plaats voor de botermarkt.

I. Heerschende Ziekten

De periode 1881-1890 kent geen ziekteuitbraken. Alleen in 1889 is er één geval van “febris typhoïdea”, met dodelijke afloop. (deze ziekte wordt veroorzaakt door een Salmonella bacterie, A.P.)

II. Begraafplaatsen

In de begraafplaatsen is nauwelijks iets gewijzigd, slechts de r.-k. begraafplaats in de wijk Stad is in 1886 vergroot en op huize Harvelde mag men vanaf 1887 kennelijk de doden ter plaatse begraven.

III. Gast- en ziekenhuizen en krankzinnigengestichten

Deze bestaan niet in Lichtenvoorde.

Begraven lijken in de periode 1881 -1890										
Jaar	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Begraafplaatsen										*2
Algemene in Stad	14	11	14	8	7	10	8	10	13	-
R.K in Stad	40	34	47	37	33	41	37	37	37	-
R.K in Zieuwent	28	17	20	27	25	28	25	36	31	-
R.K in Harvelde *1	6	20	11	13	12	19	8	9	12	-
R.K in Vragender	5	10	5	7	6	9	8	3	7	-
Huize Harvelde							1		1	-
Totaal	93	92	97	92	83	107	87	95	101	0
*1 Oude schrijfwijze voor Harreveld										
*2 De toegang tot de gegevens van 1890 was op site van ECAL geblokkeerd (Error)										

IV Geneeskundige dienst bij armen, verpleegd in hunne woningen

Er zijn in de gemeente 2 artsen werkzaam, van wie één in de wijk Zieuwent. Deze is ook met doodschouw belast. In eerste instantie wordt vermeld dat de geneeskundige behandeling kosteloos is, maar vanaf 1887 worden de functieomschrijving en de te declareren kosten als volgt omschreven, “De geneesheer in Zieuwent brengt de armbesturen een zeer laag tarief in rekening. De geneesheer in Stad kan ingevolge zijn instructie 30 cent in rekening brengen bij de armbesturen voor een visite in de wijken A en B en 50 cent in de overige wijken.”

De geneesmiddelen worden tegen kostprijs in rekening gebracht. De artsen zijn verplicht de enting tegen koepokken uit te voeren zo vaak Burgemeester en Wethouders dat nodig achten. Dat is meestal 4 keer per jaar.

Bij de opgave van kosten voor verstrekte medicijnen en uitgeschreven recepten staat over 10 jaar helemaal niets. De gemeentelijke beloning voor de artsen verschilt, zo krijgt de arts in Stad f 525,- per jaar en die in Zieuwent f 130,-. Dit bedrag blijft ongewijzigd in de periode 1881 – 1886. In 1887 wordt er een verhoging toegepast van bijna 100 %, de eerstgenoemde krijgt dan f 1000,- en de arts in Zieuwent krijgt f 250,- per jaar.

V Koepokineningen

Het aantal kinderen dat geënt wordt met het koepokkenvaccin bedraagt gemiddeld 93 per jaar over deze periode, met als laagste 71 en als hoogste 119 entingen.

VI Toezicht op de prostitutie

De prostitutie wordt in deze gemeente niet bedreven.

VII Toezicht op levensmiddelen

Toezicht op levensmiddelen wordt niet nodig geacht, want die zijn gedurig van een goede hoedanigheid en worden vaak ter plaatse bereid. De kritische lezer zou hierbij toch vermoeden dat er een keuring plaatsvindt, anders kun je moeilijk die conclusie trekken. In 1876 wordt melding gemaakt van het feit dat slagers gedurig vlees in consumptie brengen waar veel op valt aan te merken, maar maatregelen zijn niet nodig, ook geen verscherpt toezicht.

Was het onderzoek van water voorheen alleen organoleptisch, d.w.z. onderzoek dat je met je zintuigen kunt doen zoals voelen, ruiken, proeven, kijken etc. In 1888 komt daar ook chemisch onderzoek bij en daar wordt de beoordeling niet beter van. Het verslag geeft aan dat er pomp- en putwater wordt gebruikt dat over het algemeen iets gelig van kleur is, wel helder, maar wat flauw van smaak. In de loop der jaren worden Nortonpompen geslagen teneinde zuiverder water op te pompen o.a. in 1883, 1884 en 1887. In 1888 vindt het eerste scheikundige onderzoek plaats en dat levert voor de openbare pomp in wijk A het predicaat schadelijk op. Als maatregel wordt er een bordje geplaatst met de tekst “Schadelijk water”. Een jaar later is al het pomp- en putwater schadelijk voor gebruik. De betreffende pompen worden buiten gebruik gesteld. De consumptie van putwater gaat

waarschijnlijk gewoon door, want hieromtrent zijn geen maatregelen vermeld.

VIII Gezondheidscommissie

Die bestaat hier niet.

Hoofdstuk VI b Gemeentepolitie

De sterke arm van Lichtenvoorde bestaat aanvankelijk uit 1 rijksveldwachter, 1 gemeenteveldwachter en 1 nachtwaker. In 1882 komt daar een tweede gemeenteveldwachter bij en in 1883 nog een onbezoldigde veldwachter. In 1887 gaat 1 veldwachter met eervol ontslag en pensioen, deze man is daarvoor al ziekelijk. Hij wordt opgevolgd door veldwachter W. H. Tegelaers.

Met die personele bezetting kan de dienst naar behoren worden vervuld. Met de aanstelling van de nieuwe veldwachter wordt de dienst anders ingedeeld, één veldwachter bemoeit zich hoofdzakelijk met wijk A en B, de andere doet zijn werk in de overige wijken.

Er is kennelijk nogal wat bedelarij en landloperij, want in 1887 worden hiertegen maatregelen genomen. Er worden geen vergunningen meer afgegeven voor het maken van muziek met harmonica's, violen en dergelijke. Tevens wordt de verkoop van papier en dergelijke verboden als er geen patent op zit. Het wordt niet alleen verboden, het wordt ten strengste tegengegaan.

De wedde van de veldwachter was van 1881 tot 1886 f 312,-. Daarna werd de wedde opgetrokken naar f 390,- voor de één en f 312,- voor de ander. De nachtwaker bleef de hele periode actief voor f 100,- per jaar.

Branden zijn er in deze periode ook geweest. In 1882 betrof het een bouwmanswoning en 2 woonhuizen. In 1884 gingen 2 woonhuizen

met inboedel in vlammen op die goed verzekerd waren. Ook brandde nog een schuur af. Het jaar 1885 vermeldt één brand van een huis met 2 gezinnen. Dit huis was ook verzekerd. In 1888 werd de r.-k.. kerk in Harreveld in de as gelegd ten gevolge van blikseminslag. Ook brandde de bouwmanswoning van A. Eekelder af, hier was de oorzaak onbekend. In 1889 ging een schuur in de brand bij J.H. Braker. Ook bij het Franciscanerklooster brandde een schuur af, het klooster bleef gespaard. Het jaar 1890 vermeldt een brand bij de geneesheer Reichman in Zieuwent. Hier brandde een stoomkorenmolen af en het huis. Het vee werd gered en ook de machinekamer bleef gespaard.

De panden waren verzekerd bij de Zutphense Assurantie Maatschappij. Het vermoeden rijst dat deze geneesheer een part-time doktersbaan had. De brandweer beschikte in deze periode over 3 grote en 3 handbrandspuiten, die doorgaans in goede staat verkeerden.

Af en toe werden burgers ingezet bij het bewaren van de openbare orde, maar bovenal moesten ze oefenen met de brandblusmiddelen en helpen bij branden.

Eenmaal per 5 jaar worden de kosten vermeld van de gemeentepolitie, waarbij een optelling van salarissen van de veldwachters en nachtwacht, alsmede de kosten voor brandweer en straatverlichting wordt gemaakt. Voor 1881 was dat f 506,12½ en in 1886 was dat opgelopen tot f 955,27½. De straatverlichting werkte op petroleum.

Hoofdstuk VII Nationale militie en schutterij

De schutterij is in ruste. Hoeveel potentieel dienstplichtigen/lotelingen er zijn en hoeveel er in werkelijke dienst gaan, wordt ook in het

jaarverslag aangegeven. In de bijlage is te zien dat het aanbod de vraag van de overheid duidelijk overtreft. Alle opgeroepen van tussen 1881 en 1890 zijn bij de landmacht ingedeeld.

Bijlage nationale militie 1881-1890										
jaar	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Aandeel van de Gemeente	7	12	10	9	9	10	8	10	-	8
Aantal ingeschrevenen	23	38	36	32	30	36	28	34	-	28
Aantal ingelijfd	7	12	10	9	9	10	8	10	-	8
Schutterij										
Werkelijke sterkte	138	147	140	141	128	142	146	147	-	141
Actieven	71	71	71	71	72	71	78	79	-	77
Reserve	67	76	69	70	56	71	68	68	-	64
Wettelijk verplichte actieven	71	71	71	71	71	71	71	71	-	71
Sterkte 1e ban										
Actieven	71	71	71	71	71	71	78	79	-	77
Reserve	67	76	76	70	57	71	68	68	-	64

N.B. De webpage1889 was bij Ecal onbereikbaar. (Systeemerror)

Hoofdstuk VIII Kerkelijke Zaken

Tussen 1881 en 1890 zijn er in Lichtenvoorde 3 kerkelijke gemeenten, twee rooms-katholieke en één Nederduits Hervormde. Zij beheren respectievelijk 4 en 1 gebouw. Het aantal r.-k. geestelijken bedraagt in doorsnee 6 à 7 en de Nederduits Gereformeerden doen het met één herder, zoals ook in het vorige decennium.

De gemeente bemoeit zich niet met de financiën van de geloofsgemeenschappen en subsidieert of schenkt ook niets.

In 1886 wordt melding gemaakt van de toezegging van een legaat voor het r.-k. armbestuur in Zieuwent door J.B. Spekschoor.

Hoofdstuk IX Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen

In de periode 1881-1890 groeit het aantal openbare scholen van 2 naar 4, doordat er in Vragender (1885) en in Harreveld (1889) scholen met onderwijzerswoningen zijn verrezen. De school in de wijk Stad is in 1887 vernieuwd inclusief de onderwijzerswoning. De school in Vragender is toen vergroot. De (ver)bouwkosten waren respectievelijk f 24.000,- en f 1959,-.

De niet gesubsidieerde lagere school in Stad houdt in 1890 op te bestaan. De daar werkzame lerare en tevens hoofd wordt ook genoemd

als lerares van de bewaarschool.

Met de groei van de grootte en het aantal scholen neemt ook het onderwijzend personeel toe.

In 1890 tellen we 4 hoofden van openbare scholen met samen 8 onderwijzers.

Onderwijzeressen zijn nog een zeldzaamheid, in 1883 waren er 2.

Het voorschotbeleid van de rijksoverheid is niet in overeenstemming met de gemaakte kosten.

Van een latere verrekening is in de jaarverslagen niets terug te vinden.

Onderwijsvoorschotten en kosten 1881-1890

jaar	voorschot	kosten	
1881	1.336	3.728	
1882	1.473	3.806	
1883	5.784	4.472	
1884	1.906	4.711	
1885	3.112	12.160	school Vragender fl. 7008
1886	1.578	6.287	
1887	9.542	32.495	bouwkosten fl. 25959
1888	1.953	6.655	
1889	3.091	13.485	school Harreveld fl. 6415
1890	2.099	8.730	

De bewaarschool, gedreven door de Zusters van Liefde, kan zich ook niet verheugen op financiële bijstand van de gemeente. Op deze school zitten gemiddeld 60 tot 80 kinderen van beiderlei kunne.

Vanaf 1882 wordt er door de onderwijzers herhalingsonderwijs aangeboden in Lichtenvoorde en Zieuwent en later ook in Vragender en Harreveld. Of de onderwijzers geacht worden dit extra onderwijs er voor dezelfde wedde bij te doen is niet te achterhalen in de verslagen. De aantallen leerlingen variëren van 30 tot 60.

De salarissen (wedden) zijn in 1881 voor een hoofdonderwijzer f 660,- tot f 700,- en voor een onderwijzer f 475,- tot f 550,-. In 1886 zijn die wedden beduidend hoger; één schoolhoofd ontvangt f 925,-, de beide andere krijgen f 700,-. Voor één schoolhoofd wordt een bij-

drage van f 75,- ontvangen uit de rijkskas. Een onderwijzer krijgt f 500,- tot f 550,- per jaar.

Enige scheefgroei is dus waarneembaar.

De loonkosten bedragen gemiddeld 80 % van het jaarbudget. Het opgehaalde schoolgeld is in 1881 f 690,- en in 1886 f 915,-.

De kwaliteit van de schoollokalen en de onderwijzerswoningen worden goed genoemd. Ook de staat van de leermiddelen en het meubilair krijgen het predicaat “goed”.

De bijlage overziend, nemen we in de eerste jaren (1881–1885) een gestage groei van de aantallen leerlingen waar. Nadien stagneert de groei enigszins om in 1889 dramatisch te dalen (globaal 20 %). Die daling zien we ook in het niet gesubsidieerde onderwijs. In 1890 herstelt de trend zich enigszins, maar dan is de niet gesubsidieerde school gesloten.

Onderwijs 1881-1890.

Scholen	jaar	Openbaar onderwijs		Hoofdonderwijzer	Bijzonder onderwijs		Hoofdonderwijzer
		Aantal leerlingen op 31 december			Aantal leerlingen op 31 december		
	1881	m	v		m	v	
Lichtenvoorde		119	123	H.J.A. Simons	35	37	H. Wilbrink
Zieuwent		103	83	M. Smits			
Totaal		222	206		35	37	
kostenloos ond.		46	36		3	5	
	1882	m	v		m	v	
Lichtenvoorde		129	127	H.J.A. Simons	3	6	H.J.A. Simons
Zieuwent		97	99	E. Alofs			
Totaal		226	226		3	6	
kostenloos ond.		48	46		2	4	
	1883	m	v		m	v	
Lichtenvoorde		151	146	H.J.A. Simons	39	33	H. Wilbrink en
Zieuwent		98	106	E. Alofs			J. Huijsmans
Totaal		249	252		39	33	
Kostenloos ond.		76	42		4	4	
	1884	m	v		m	v	
Lichtenvoorde		151	146	H.J.A. Simons	40	42	J. Huijsmans
Zieuwent		114	103	E. Alofs			
Totaal		265	249		40	42	
kostenloos ond.		58	59		3	3	
	1885	m	v		m	v	
Lichtenvoorde		138	119	H.J.A. Simons	40	43	J. Huijsmans
Zieuwent		123	121	E. Alofs			
Vragender		24	33	C.B. Heman			
Totaal		285	273		40	43	
Kostenloos ond.		60	59		3	4	
	1886	m	v		m	v	
Lichtenvoorde		121	114	H.J.A. Simons	36	44	J. Huisman
Zieuwent		123	108	E. Alofs			
Vragender		25	34	C.B. Heman			
Totaal		269	256		36	44	
Kostenloos ond.		44	52		4	3	
	1887	m	v		m	v	
Lichtenvoorde		124	112	H.J.A. Simons	38	40	J. Huisman
Zieuwent		120	110	E. Alofs			
Vragender		30	45	C.B. Heman			
Totaal		274	267		38	40	
Kostenloos ond.		46	53		3	5	
	1888	m	v		m	v	
Lichtenvoorde		121	112	H.J.A. Simons	30	35	J. Huisman
Zieuwent		106	103	E. Alofs			
Vragender		33	46	H.G. Sieverding			
Totaal		260	261		30	35	
Kostenloos ond.		42	49		2	4	
	1889	m	v		m	v	
Lichtenvoorde		111	105	H.J.G. Loijen	25	28	C.J. Wes
Zieuwent		61	75	E. Alofs			
Vragender		30	42	H.G. Sieverding			
Totaal		202	222		25	28	
Kostenloos ond.		65	33		11	13	
	1890	m	v				
Lichtenvoorde		109	107	H.J.G. Loijen			
Zieuwent		61	79	E. Alofs			
Vragender		26	46	H.G. Sieverding			
Harvelde*		28	21	G. van den Berk			
Totaal		224	253				
Kostenloos ond.		58	79				

* Oude schrijfwijze voor Harreveld.

Hoofdstuk X Armwezen

De basistekst zoals weergegeven in het vorige artikel (de Lichte voorde nr. 70 blz. 47) is onverminderd van kracht :

De toestand van de behoeftige Klasse kan in vergelijking met vroegere jaren nogal gunstig genoemd worden doordien er voortdurend meer gebrek aan werkvolk komt en het daggeld nog voortdurend verhoogd wordt.

Werk is er in overvloed en de verdiensten zijn behoorlijk.

De armenzorg wordt in deze gemeente praktisch uitgevoerd door de armbesturen der kerkgenootschappen. Uit de verslagen blijkt dat de kinderen der behoeftigen gratis onderwijs wordt geboden.

Hoofdstuk XI Landbouw en Veeteelt

De landbouw is altijd afhankelijk van de weergoden en dat is ook over deze periode weer duidelijk. Goede en mindere jaren wisselen elkaar af. De ene keer is het een strenge winter dan weer een natte zomer die roet in het eten gooien voor zowel de kwaliteit als de kwantiteit van de gewassen. Zo worden er, door de overvloedige regen en vroeg invallende vorst in 1890, matige kwaliteit en te geringe hoeveelheden gewassen gewonnen. Dit miste zijn effect op de veehouderij niet, want er wordt melding gemaakt van magere koeien. De boeren hebben te weinig voer. Bij nat weer is het met de aardappelogsten voortdurend mis. Kijken we naar de kooprijzen van een hectare landbouwgrond dan bedraagt die in 1881 nog

ruim f 1000,-. In de loop van het decennium loopt die prijs terug tot f 750,- à f 800,-. Hetzelfde zien we bij de huurprijzen, hier wordt in 1881 een prijs genoemd van f 40,- per ha., terwijl die in 1890 is teruggelopen tot f 32,- per ha. Reeds in 1886 wordt de noodklok geluid over de teruggang van de veestapel, want de prijzen zijn slecht en de export laat te wensen over. In het voorgaande decennium werden de dubbele prijzen betaald voor de grond. De bijlage laat de verschillen per jaar voor de gewassen duidelijk zien, met af en toe flinke uitschieters. De hoeveelheid akkerbouwgrond groeit heel langzaam, meestal enkele hectares per jaar, door het in cultuur brengen van woeste grond. Het probleem hierbij is het tekort aan meststoffen, nu nog hoofdzakelijk stalmest. De kunstmest is echter in aantocht.

Landbouw - Gewassen											
Gewas		1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Tarwe	hectare	68	65	63	62	60	55	52	51		32
	opbr./ ha.	20	21	18	18	17	17	18	17		20
Rogge	hectare	646	648	647	649	600	650	652	648		778
	opbr./ ha.	10	22	18	22	21	20	22	18		18
Garst	hectare	84	80	82	80	76	78	78	80		19
	opbr./ ha.	25	28	20	24	22	22	20	19		22
Haver	hectare	304	308	309	312	316	320	321	324		187
	opbr./ ha.	34	34	20	28	24	24	23	23		25
Boekweit	hectare	173	172	170	168	165	165	160	160		50
	opbr./ ha.	17	26	20	28	15	28	10	22		24
Aardappelen	hectare	247	248	250	250	255	260	265	264		250
	opbr./ ha.	250	140	250	200	175	165	190	155		150
Koolzaad	hectare	4	48	4,8	4,7	5	4	4	4		5
	opbr./ ha.	30	32	30	32	32	32	32	26		25
Vlas	hectare	14	13	13	12	10	8	7	7		14
	opbr./ ha.	55	55	55	55	60	55	55	40		40
Opbrengst per hectare in hectoliters, bij vlas in kg.											
Op de roggelanden worden als herfstgewas knollen en spurrie geteeld.											

Het hele decennium is de organisatiegraad van de agrariërs laag. Er zijn al wel een aantal boeren die lid zijn van de Geldersche Maatschappij van Landbouw in Winterswijk. In 1890 komt het tot de oprichting van de Lichtenvoordse Landbouw Vereniging, die al snel 120 leden telt. Het doel is gemeenschappelijke aankoop van o.a. kunstmest en zaaigoed. Maar, ook gaat het roer om bij de veeverbetering, want, werd voorheen voornamelijk jongvee

aangekocht op markten in Zutphen, Zwolle en Amersfoort, nu wordt ook de aankoop van stamboekstieren en fokberen vermeld. De Yorkshire beer(een varkensras) doet o.a. zijn intrede. Ook de belangstelling voor tentoonstellingen begint toe te nemen; genoemd wordt o.a. een tentoonstelling in Winterswijk van paarden, runderen, pluimvee en landbouwproducten.

Landbouw 1881-1890 - Opbrengsten in guldens											
Product	Prijs per hoeveelheid	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Tarwe	prijs / hl.	9,00	*								
Rogge	prijs / hl.	8,50									
Garst	prijs / hl.	5,10									e
Haver	prijs / hl.	3,90									r
Boekweit	prijs / hl.	6,00									r
Aardappelen	prijs / hl.	2,10									o
Koolzaad	prijs / hl.	10,00									r
Rundvlees	prijs / kg.	0,61	0,70	0,74	0,70	0,52	0,50	0,45	0,46		
Varkensvlees	prijs / kg.	0,56	0,58	0,48	0,47	0,44	0,45				
Boter	prijs / kg.	1,20	1,12	1,10	1,04	1,02	1,04	1,01	0,98		
Schors	prijs / hl.	3,50	3,10	3,50	3,50	3,25	3,50	4,00	3,50		
Aangezien er geen marktgegevens zijn gaat het om gemiddelde prijzen.											
* Vanaf 1882 stopt men met de opgave van de prijzen voor de akkerbouwproducten.											

Vanaf 1882 worden in de jaaroverzichten de opbrengsten in guldens van de diverse producten nog maar beperkt weergegeven. Van de

prijzen die nog wel worden vermeld zien we een geleidelijke daling.

Landbouw 1881-1890 - Opgave gehouden diersoorten										
Diersoort	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Hengsten	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Veulenmerriën	14	15	16	17	16	15	16	15		15
Veulens	42	30	32	34	16	38	45	13		9
Werkpaarden	264	263	260	260	277	255	252	280		254
(Muil) Ezels										
Stieren	17	18	19	20	21	22	24	25		78
Melkkoeien	1660	1661	1667	1668	1660	1658	1660	1663		1368
Kalveren	1078	1102	1115	1202	1215	1221	1220	1214		1058
Mestvee	80	74	110	108	110	119	132	138		
Trekossen	84	84	83	83	91	92	91	92		240
Schapen	224	220	180	154	130	128	120	118		130
Bokken/Geiten	78	79	78	78	79	80	78	80		185
Varkens	2370	2446	2800	2985	3006	3234	2930	2941		2464
Hoenders	39300	39600	39700	39650	39700	40.000	19500	19400		7973
Eenden	345	350	360	375	400	400	425	430		800
Ganzen	24	26	24	23	24	25	28	26		30
Bijenkorven	300	272	270	265	264	260	258	250		580

In de tekst wordt over de hele periode slechts de aankoop van jongvee aangegeven. Kijken we naar de aantallen veulenmerries en geboren veulens dan moet ook daar aankoop van zijn geweest, want 42 veulens uit 14 merries (1881) is absoluut onmogelijk. De cijfers van 1888 en 1890 zijn meer in overeenstemming met de realiteit. Wat verder in het schema opvalt zijn de wisselingen in aantallen dieren. Dat de aantallen koeien en varkens lager zijn in 1890 heeft ongetwijfeld met de eerder vermelde opbrengsten van voer te maken. Een halvering van de pluimveestapel in 1887 en volgende jaren doet echter wat vreemd aan, temeer daar er in die periode geen ziekten zijn vermeld. Dat er in 1890 ineens het dubbele aantal eenden wordt gehouden en er tweemaal zoveel bijenkorven zijn en dat in een nat jaar, roept wat twijfel op over de juistheid van de cijfers. In tegenstelling tot het voorgaande decennium zijn er geen problemen gemeld ten gevolge van schadelijk wild als vossen en bunzings, haviken en sperwers.

De ziekten bij dieren waren beperkt tot slechts enkele lokale uitbraken van miltvuur in 1886 en 1887 en hondsdolheid (zie het schema van 1883: schapen). Er zijn geen schaapskudden meer vermeld, hetgeen bij de geringe aantallen niet verwonderlijk is. De tuinbouw en de bosbouw stellen hier weinig voor. Het meeste fruit is voor eigen gebruik. Toch wordt er jaar-

lijks nog een flink aantal hectoliters ter markt gebracht. In een goed jaar bedraagt dat 200 hl., maar dat reduceert tot 40 hl in slechte jaren. De houtteelt beperkt zich tot maximaal 220 ha. bos, bestaande uit elzen, wilgen, eikenhakhout en populieren en daarnaast nog wat dennenbos. De opbrengst uit de dennenbossen wisselt afhankelijk van de verkoopmogelijkheden. Als er vraag is uit de mijnen in België heeft dat meteen invloed. Het kwantum blijft echter klein. Ook aan de opbrengst van de bijenkorven is af te lezen of het een zonnig of een nat jaar is geweest. In de goede jaren zit er tot 24 kilo in een korf, terwijl in slechte jaren een hoeveelheid van 7 kg geen uitzondering is. Als schaarste al duur maakt, voor de honing gold dat niet, want de prijzen bleven de hele periode schommelen rond de 40 cent per kg.

Dat het in de tweede helft van het decennium niet goed ging, zien we ook terug in de boteraanvoer. In de jaren tot 1887 was de jaarlijks op de markt aangevoerde hoeveelheid boter rond de 40.000 kilo. Dat liep terug tot bijna 28.000 kilo in 1890.

Resumerend kunnen we stellen dat het de boerenstand in de jaren 1881 – 1890 niet heeft meegezeten, maar dat de situatie heeft meegeewerkt aan het tot stand komen van meer samenwerking, zich uitend in de oprichting van de landbouwvereniging. Het fundament voor een coöperatieve gedachte is geboren.

Hoofdstuk XII Nijverheid, Handel en Scheepvaart

Grote fabrieken zijn hier niet, maar er is wel nijverheid in de schoenmakerij, klompenmakerij, leerlooierij, borstelmakerij en houtdraaierij. Daarnaast worden er in 1881 vergunningen afgegeven voor een stoomkorenmolen en runmolen van W.B. Reichman en voor een stoomkorenmolen van Th. Krabbenborg van respectievelijk 10 en 8 pk. Bij beide verschaft het 3 mensen werk. In 1886 krijgt Reichman weer een vergunning voor een stoomkorenmolen. Of dit ter vervanging van de vorige is vermeldt het verslag niet. In hetzelfde jaar is er ook een vergunning voor een stoomkorenmolen voor J. Kolkman. Dan is er ook nog

een stoomvleessnijmachine opgericht met een sterkte van 2 pk. Voorts worden er in 1889 vergunningen afgegeven voor het oprichten van een schoenmakerij door H.A. Hulshof en Co en voor een slachterij van A.A.M. ten Bosch. In 1890 komen er nog een stoomkorenmolen met stoomwasserij bij en 3 vergunningen tot verkoop van sterke drank voor J. Meekes, A. Meerdink Veldboom en B. Klein Goldewijk. In het algemeen is men tevreden over de opbrengsten in de takken van nijverheid en ambachten, maar in 1887 wordt melding gemaakt van dalende inkomsten in de sector en die worden gerelateerd aan de malaise die in de landbouw gaande is. Ook de goede communicatie met de omgeving door betere wegen en

de spoorlijn worden samen met de week- en veemarkten als oorzaak bestempeld van het welvaren van de middenstand.

In de bijlage ambachten is goed te zien welke activiteiten er zijn ontwikkeld en aan hoeveel mensen er werk wordt geboden. Ondanks de tevredenheid zit er weinig groei in de aantallen werkgevers en werknemers, toen nog arbeiders genoemd.

De binnenlandse handel gaat over een breed scala aan producten: varkensvlees, boter, eieren, schoenen, klompen, lederwerk, koren,

meel, lijnzaad, koolzaad, raapkoeken, guano, hout voor borstels, steenkolen en later ook levend vee en varkens.

Wat betreft de buitenlandse handel, voornamelijk gericht op de provincies Westfalen en Rijn in Duitsland, worden de volgende invoerproducten gemeld: varkenshaar, huiden, ijzerwerk raapkoeken, steenkolen, metselstenen, dakpannen en hout. De uitvoer omvat: varkensvlees, boter, leder, lijn- en koolzaad en hout voor borstels. In de loop van het decennium komt er export bij van runderen naar België en levende varkens en biggen naar Duitsland.

Beroepen 1881-1890				
Beroep	1881		1886	
	aantal	personeel volwassen	aantal	personeel volwassen
Behangers	2	3	3	4
Bakkers	15	30	16	31
Blaauwververs	2	4	2	4
Blikslagers	2	8	3	3
Bostelmakers	9	32	10	33
Draaggers	3	8	4	11
Herbergiers	35	35	27	27
Horlogemakers	1	1	1	1
Kleermakers	26	29	25	31
Klompenmakers	25	45	24	43
Kuipers	3	3	3	3
Leerlooiers	5	18	5	21
Metselaars	7	21	7	20
Molenaars	7	13	7	12
Olieslagers	3	6	3	6
Schoenmakers	71	290	70	289
Slagers vette varkens	4	12	5	18
Slagers rund	2	2	2	3
Smeden	8	17	8	17
Schilders	3	7	5	10
Timmerlieden	29	60	26	51
Wevers	38	38	37	37
Winkeliers	32	32	33	32
Zadelmakers	2	3	2	4
totaal	334	717	328	711

Hoofdstuk XIII Inrigtingen in verband staande met de uitoefening van handel en andere bedrijven

In dit hoofdstuk zien we de ontwikkeling van de sector vervoer van personen en vracht. In 1881 zijn er omnibusdiensten tussen Aalten en het station en van Lichtenvoorde naar het station. Deze diensten zijn 2 x daags. In 1885

is dat gegroeid naar 7 x per dag en v.v. Voorts zijn er vrachtdiensten: 3x per week op Arnhem en Doesburg en 2 x per week op Zutphen en Deventer. Dan is er nog een wekelijkse vrachtdienst op Groenlo en Aalten. De dienst naar Zutphen en Deventer wordt in 1885 ook geïntensiveerd naar 3 x per week. Ook zijn er meerdere koetsiers en verhuurders van paarden en van wagens.

Bronnen :

*Educatief Centrum Achterhoek en Liemers
www.ecal.nu archiefnummer 0114, Gemeentebestuur Lichtenvoorde, Inventaris, Stukken van algemene aard, Verslagen en Statistiek, inventarisnummers 87 -*

Kort verslag van de voorjaarslezing door Henk te Kulve over 250 jaar Grens

Door Frits van Lochem

Aansluitend op onze jaarvergadering op 23 maart 2016 was er de dialezing van Henk te Kulve uit Winterswijk over het onderwerp 250 jaar Grens. In oktober 2015 werd in klooster Burlo het jubileumjaar geopend van het jubileum '250 jaar grens'.

Met de ondertekening van het 'Verdrag van Burlo' op 19 oktober 1765 in datzelfde klooster Burlo werd het verloop van de grens van Eibergen-Rekken/Vreden-Wennewick tot Dinxperlo-Süderwick definitief vastgelegd. Een jaar later trad het grensverdrag dat dit regelde in werking.

Sinds oktober vorig jaar is met talrijke evenementen en activiteiten, waaronder een reizende tentoonstelling in diverse grensplaatsen,

deze historische gebeurtenis herdacht. Op 23 oktober jl. was de afsluiting van het jubileumjaar in Bocholt-Süderwick.

Wie de tentoonstelling nog wil zien kan nog terecht in GrenzBlickAtelier, Hahnenpatt 15a te Bocholt-Süderwick en wel op de vrijdagen 11 en 18 november, de zaterdagen 12 en 19 november en de zondagen 13 en 20 november, telkens van 12.00 tot 17.00 uur/

Henk te Kulve heeft ons op boeiende wijze verteld, wat de grens vroeger betekende in de praktijk van alledag. Met prachtige beelden van weleer over de omgeving van de grens, het grensverkeer en ook de grensbewaking en de smokkelaars die steeds weer goederen clandestien over de grens brachten.

Kort verslag van de excursie naar Billerbeck en Havixbeck op zaterdag 21 mei 2016

Door Frits van Lochem

Met een volle bus vertrokken we 's morgens om 9.30 uur naar het mooie stadje Billerbeck. Bij het Dom-Café Frede in Billerbeck, waar we om 10.30 uur arriveerden genoten we van koffie en gebak. Daarna werd de groep verdeeld over de twee gidsen, die ons hebben rondgeleid door Billerbeck met zijn indrukwekkende Ludger-Dom met twee torens van ca. 100 meter hoog. In deze Ludger-Dom een kapel op de plek waar Ludger, de eerste bisschop van Munster, in het jaar 809 overleden is. Verder is Billerbeck ook een fraai oud stadje met tal van bezienswaardigheden. Hierna vertrokken we naar de Ludgerus-Brunnen en park waar de levensloop van Ludger via een wandelroute met gedenkstenen is uitgebeeld. In het naastgelegen restaurant Mertens genoten we van een prima lunch.

Na de lunch vertrokken we naar het Sandsteinmuseum in Havixbeck, waar we ook in twee groepen werden rondgeleid. Zowel Billerbeck

als Havixbeck liggen in de Baumberge, een streek waar de gelijknamige Baumberge Sandstein vandaan komt. Het is fraaie zandsteen, die goed te bewerken is. Het is een jongere steenlaag dan de Bentheimer zandsteen.

Na dit bezoek met gezellige nazit op het terras vertrokken we voldaan weer huiswaarts. Mede door het fraaie weer was het een geslaagde excursie. Deze excursie kon ook weer in samenwerking met de Oudheidkundige Vereniging Zuwent worden gehouden.

Komend vanuit de 'Baumberge' zie je in de verte al de torens van de Ludgerusdom.

Welkom in Billerbeck met koffie en gebak.

Foto's Jan van Waardenburg

Rondgang door de stad onder leiding van een stadsgids

In de dom het bustebeeld van St. Ludger uit 1735. Naast zijn bisschoppelijk gewaad met staf en mijter is hij herkenbaar door de twee ganzen aan zijn voeten. Volgens de legende heeft hij eens de wilde ganzen van een akker verdreven.

Deze bron, die voor het eerst in de zestiende eeuw wordt genoemd, zou ontstaan zijn door de ganzen van St. Ludger. Volgens de legende had Ludger de dieren opgesloten in een droge bron. Dorst deed de dieren in de bodem graven waarna het water uit de bron weer ging stromen. Op de achtergrond de 'Brunnenkapel'.

Bij Baumberger Sandstein-Museum in Havixbeck

Sinterklaas in Lichtenvoorde begin jaren '30

Door Nic Adema

Sinterklaas met de kleuters van de Lichtenvoordse bewaarschool vóór het adres A 33, het patronaatsgebouw. De foto is waarschijnlijk vlak vóór 5 dec. 1931 of 1932 genomen. De volgende personen zijn bekend:

In het midden: Sinterklaas zelf (Hendrik Kruip, schilder in de Rentenierstr.)
2e van links (met bril): waarschijnlijk Elisabeth Leferink-Hartman, tante van de Sint
Geheel rechts vooraan: Marie Meekes van café Meekes inn Hook, halfzus van de Sint
2e van rechts: Cisca Hartman-Huitink (op 't Hof), aangetrouwde nicht van de Sint
3e van rechts: waarschijnlijk Marie Kruip-Blomesath (kwekerij), schoonzus van de Sint
4e van rechts (met witte bef): Mevr. Ter Haar, echtgenote van veldwachter B. ter Haar
5e van rechts: Anna Kruip-Zonderland, echtgenote van de Sint (met een zoontje?)
Jongetje met witte muts bij Piet op de knie: Wilfried ter Haar
Meisje aan de hand rechts vooraan: Lidie Hartman (op 't Hof)

Op de foto staat links van de Sint waarschijnlijk een tweeling, met de gestreepte mutsjes. Deze foto zou door Sinterklaas zelf gesceneerd kunnen zijn: er staat namelijk wel heel veel familie van Kruip op, alsof die speciaal daarvoor is opgetrommeld. Wilfried ter Haar en Lidie Hartman zouden later met elkaar trouwen. Dit is de eerste foto waar zij samen en naast elkaar op staan! De namen van de tweeling moeten, dunkt me, te achterhalen zijn: het zijn meisjes die waarschijnlijk in 1927 of 1926 geboren zijn. Misschien zijn het kleindochtertjes van mevr. Leferink-Hartman.

Volgens Albert Kruip (Utrecht) was zijn oom Hendrik Kruip een zeer humoristisch type, die dit soort rollen (als van Sinterklaas) graag op zich nam. Hij schijnt als Sinterklaas uitbundig zegenend rond gegaan te zijn en zijn vrouw (Anna) zelfs extra lang gezegend te hebben. Een gevalletje van roomse blijheid?

Alle dames op een na hebben een kraag met bont en ook op een na dragen zij allen een hoed. Wat verder aan deze foto opvalt, is dat de Sint niet in het donkerrood gekleed gaat. Het lijkt wel of de mantel een gele of goudkleurige koorkap is uit de sacristie. Sinterklaas draagt zelfs een prachtige bijpassende stola. Ook opvallend is, zeker nu de knecht van de Sint zo belaagd wordt, dat deze Piet beslist geen rooie lippen heeft en oorbellen. Zou dat erop kunnen duiden, dat de figuur van de knecht geen racistische oorsprong heeft?

Als dat klopt, dan is dat element blijkens deze foto van recentere datum. Deze Piet was ook beslist geen angstwekkend figuur, anders zouden die kinderen er niet zo ontspannen bij staan en zou Wilfriedje ter Haar niet bij hem op de knie zitten, hoewel hij wel wat benauwd kijkt. Het jongetje in het witte jasje houdt zelfs Piets hand vast! Piet is bijna herkenbaar. Misschien is ergens bekend wie hij was. Wie weet van nog meer personen de naam, van die tweeling bijvoorbeeld?

Ons zoekplaatje

Door Gerhard Eppingbroek

Geachte lezer, het zoekplaatje uit periodiek nummer 70 met de foto van de bevrijding leverde één reactie op en wel van de heer Antoon Driessen. Hij heeft in samenwerking met Antoon Wekking (nr.6) alle ontbrekende namen kunnen weergeven. Hier volgen de namen:

1. Theo Nijs; 2. Godfried Nijs; 3. Cor (?) van Leeuwen, evacué bij de familie Kolkman aan de Schatbergstraat 22; 4. Harrie Wopereis uit Zieuwent; 5. Joop Wekking, de broer van Antoon; 6. Antoon Wekking; 7. Joop Marneth. Antoon Wekking herinnerde zich het moment nog als de dag van gisteren, zei hij. Antoon Driessen gaf nog aan, dat hoewel hij slechts 45 km hier vandaan woonde, hij toen nog 15 dagen op de bevrijding moest wachten.

Antoon en Antoon hartelijk dank voor deze informatie, weer een onderwerp compleet!

De nieuwe foto is een foto van kort na de bevrijding op de eerste dagen van april 1945. De foto is gemaakt op het speelplaatsje van de Bewaarschool aan de Rapenburgsestraat. Op de achtergrond is de zijgevel het pand van drogisterij Doppen-Kruip (Dien Kruup) te zien. Het is een groep jonge helpers van het Rode Kruis en de toenmalige militaire commandant. Een aantal van de personen is ons bekend. Gaarne zouden we van u weten wie de andere personen op deze foto zijn. De foto werd ons via de heer H. Bennink beschikbaar gesteld door mevrouw De Bruin uit Eibergen.

Graag willen we van u weten wie de genummerde personen op deze foto zijn.

- 1.
- 2. Marie Pothof
- 3.
- 4. De militaire commandant
- 5.
- 6. Frans Doppen
- 7.
- 8. van Halteren
- 9.
- 10.
- 11. zuster ten Thije
- 12. Mevr. Dien de Bruin-Kruissink
- 13.

Reacties graag aan: G.J.A. Eppingbroek, Koekoekstraat 16, 7102 AZ Winterswijk.
Tel. 0543-515408

Adressen bestuur en contactpersonen Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

J.A.M. Tijdink, Schatbergstraat 56, 7131 AS Lichtenvoorde, tel. 0544-373123
Voorzitter

J.A. Sonderen, P.C. Hoofdstraat 5, 7131 WE Lichtenvoorde, tel. 0544 377181
Secretaris

J. B.J. Ernst, Derde Broekdijk 2, 7132 EC Lichtenvoorde, tel. 0544-379321
Penningmeester

H.A.M. Everink, Lauwersdijk 5, 7137 ME Lievelede, tel. 0544-373081
Bestuurslid

H.J. Hanselman, Const. Huygensstraat 7, 7131 WG Lichtenvoorde, tel. 0544-373108
Bestuurslid, bibliothecaris, redactie periodiek, coördinator beeldbank

F.J. van Lochem, v.d. Meer de Walcherenstraat 10, 7131 EN Lichtenvoorde, tel. 0544-374723
Bestuurslid, redactie periodiek, werkgroep excursies

B. Rendering, Beethovenstraat 20, 7131 AK Lichtenvoorde, tel. 0544-375813
Bestuurslid, Ledenadministratie

W.F.A.J. Waalder, Hugo de Grootstraat 10, 7131 XZ Lichtenvoorde, tel. 0544-373177
Bestuurslid, werkgroep archeologie, website, werkgroep beeldbank

Th.G.F. Withag, Pastoor Sandersstraat 19, 7131 BT Lichtenvoorde, tel. 0544-375517
Bestuurslid, beheer fotoarchief, werkgroep excursies en lezingen

Redactieadres de Lichte voorde

F.J. van Lochem, v.d. Meer de Walcherenstraat 10, 7131 EN Lichtenvoorde, tel. 0544-374723

Internet: www.oudheidkundelichtenvoorde.nl
Contact : info@oudheidkundelichtenvoorde.nl

Bank

ING Bank: IBAN NL28 INGB 0001 0077 34
t.n.v. Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

RABO Bank: IBAN NL54 RABO 0336 1639 32
t.n.v. Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

Contributie voor het lidmaatschap van de vereniging: € 22,50, bij automatische incasso,
anders € 25,--.

Lid worden ? Schrijf, bel of mail: J.A. Sonderen, P.C. Hoofdstraat 5, 7131 WE Lichtenvoorde,
tel: 0544 377181, e-mail: info@oudheidkundelichtenvoorde.nl

Wijzigen van lidmaatschap of adresgegevens uitsluitend via het secretariaat.

Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

Opgericht 28 oktober 1971

Secretariaat:

J.A. Sonderen

P.C. Hoofdstraat 5

7131 WE Lichtenvoorde

Tel. 0544 377181

e.mail: info@oudheidkundelichtenvoorde.nl

INSCHRIJFFORMULIER

Ondergetekende:

Naam:..... Voorletters:.....

Adres:.....

Postcode:..... Woonplaats:.....

Telefoon:..... E-mail:.....

Geeft te kennen ingeschreven te worden als lid van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde.

Hij/zij heeft belangstelling voor één of meer van de volgende aandachtsgebieden:

0	Excursies/lezingen	0	Genealogie
0	Historie van Lichtenvoorde	0	Streektaal
0	Expositie/vitrines	0	Archeologie
0	Redactie periodiek	0	Bibliotheek
0	0

Plaats:..... Datum:.....

Handtekening:.....

Door de secretaris van de vereniging in te vullen:

Lidnummer:.....

Rondbrenngroep:.....

Voorzitter: *J.A.M. Tijdkink*

Schatbergstraat 56

7131 AS Lichtenvoorde

Tel. 0544 373123

Secretaris: *J.A. Sonderen*

P.C. Hoofdstraat 5

7131 WE Lichtenvoorde

Tel. 0544 377181

E-mail: info@oudheidkundelichtenvoorde.nl

Website: www.oudheidkundelichtenvoorde.nl

Werkgroep archeologie: www.oudheidkundelichtenvoorde.nl

Postgiro: IBAN NL28 INGB 0001 0077 34 t.n.v. Vereniging voor Oudheidkunde, Lichtenvoorde

Bankgiro: IBAN NL54 RABO 0336 1639 32 t.n.v. Vereniging voor Oudheidkunde

Boekelder
stoffering

HUBERS keurslager

**GRAND CAFE
MARKT 5**
Eten, drinken en meer..

STEENTJES
Makelaars
Taxateurs

W&E

**BOUWBEDRIJF
HARBERS**

Brazzel
SINCE 1908
COFFEE

garage- en verhuurbedrijf
spuitinrichting
ENGELBARTS

Brudo 40 JAAR
stads-kamerspecialzaak

HULSHOF
VAN DER WEGEN

meneer
Kees

OTO
JOHN THEISSEN TWEEWELERS

hubo

Hypotheek **Desk**
Wormgoor

de pedicure
Rianne Berentsen-Sironde
Tel.: 374031

Gierkink Makelaars

Herensalon Jansen

OK
DA'S HELDER

UNIVÉ
VERZEKERINGEN

**TENTEN
SOLAR**

RING FOTO
Primeur

Rabobank

McWinDo's
digitale printservice www.mcwindos.nl

Café Zaal Hogenkamp

KLEVENTA

OBBINK
EEN STER IN ELECTRONICA

DE VERFDISCONTER

dd
delicious Doppen

Nature Geschikt
Kennis en kennis in Almere

JB
FOTOBEDRIJF BLOEMHOF
ALLES ONDER EEN DAK

Digitale bewerking
Henk Hanselman